

Háskóli Íslands
Guðfræðideild
Sumarmisseri 2007

B.A. ritgerð í guðfræði
Leiðbeinandi:
Sólveig Anna Bóasdóttir

Femínísk Vináttuguðfræði

Gildi vináttunnar og möguleikar hennar frá sjónarhóli
femínískrar guðfræði

Hildur Björk Hörpudóttir

Takk

Þessi ritgerð er tileinkuð börnunum mínum, þeim Auði Emilíu og Markúsi Pál Bjarma. Í þeim felst sú dýrmæta hvatning fyrir mig að lifa lífinu í sátt við sjálfan mig, Guð og menn.

Ástarþakkir fær Egill Rúnar Erlendsson og hjartans þakkir fá fjölskyldur okkar beggja fyrir það stuðningsnet sem þær mynda í kringum okkur.

Kærar þakkir fær leiðbeinandinn minn dr. Sólveig Anna Bóasdóttir. Án hennar leiðsagnar, hvatningar og velvilja væri hér lítið á blaði. Ég vil þakka henni fyrir ánægjulegt og lærdómsríkt samstarf.

Efnisyfirlit

Efnisyfirlit.....	3
Formáli.....	4
1. Inngangur.....	5
2. Vinátta.....	6
2.1 Skilgreining hugtaksins vinátta.....	6
2.2 Vináttan út frá heimspeki og siðfræði.....	7
2.3 Vináttan og Nýja testamentið.....	11
2.4 Niðurstöður.....	14
3. Vinátta manneskjunnar.....	16
3.1 Manneskjan, samfélagið og nútíminn.....	17
3.2 Vináttan sem frelsi og von.....	19
3.3 Hin mörgu form vináttu.....	20
3.4 Kynbundin vinátta.....	22
3.5 Meðvitað vináttusiðferði.....	23
3.6 Niðurstöður.....	25
4. Vinátta Guðs.....	27
4.1 Líkingarmálið um Guð.....	27
4.2 Guð sem vinur.....	29
4.3 Agape, gagnkvæm ást Guðs.....	32
4.4 Niðurstöður.....	33
5. Femínísk Vináttuguðfræði.....	35
5.1 Hvatar að guðfræði um vináttuna.....	36
5.2 Mary Hunt og femínísk guðfræði vináttunnar.....	37
5.3 Femínísk guðfræði og vináttan.....	40
5.4 Niðurstöður.....	42
Lokaniðurstöður.....	42
Heimildaskrá.....	45
Útgefin gögn.....	45

Formáli

Efni þessarar ritgerðar er vináttan. Sú hugmynd kviknaði þegar leiðbeinandinn minn, dr. Sólveig Anna Bóasdóttir, hvatti okkur nemendur sína til að skrifa um eitthvað sem fengi hjarta okkar til að slá örar. Eitthvað sem fengi okkur til að ganga brosandi að skrifborðinu. Eftir miklar hugleiðingar og tilraunir við að koma einhverju á blað var það vináttan sem fékk hjartað mitt til að slá örar. Ég velti því fyrir mér hvers vegna vináttan hafði fengið svona litla athygli og umfjöllun þrátt fyrir að vera svo stór og mikilvægur hluti lífs okkar. Af hverju við umgöngumst hana eins og sjálfagðan hlut og gerum hana sjaldan að umræðuefni? Hvað þá hugsum um notagildi hennar og innihald gagnvart okkur sjálfum, náunganum, samfélaginu og Guði.

Ég ákvað frá byrjun að notast við femínískt sjónarhorn og gat með því samþætt áhuga minn á femínískri guðfræði, siðfræði og svo ritgerðarefninu sjálfu, vináttunni. Þegar ég fór að lesa mér til komast ég að því að margar af þeim frábæru femínísku guðfræðingum og siðfræðingum sem ég las fjölluðu um vináttuna hver í sínu horni. Ein út frá manneskjunni, önnur út frá umhverfinu og svo framvegis. Ég fór þá að velta því fyrir mér hvort að hægt væri að sameina þetta vináttusjónarhorn undir einu hugtaki. Hugtaki sem gæti lýst bæði gagnsemi og gæðum þess að vinátta væri á milli manna, umhverfis, dýra, eigin líkama og Guðs o.s.frv. Ég tók mér það leyfi að kalla þetta hugtak femíníska vináttuguðfræði. Slík guðfræði leitast við að upphefja vináttu kvenna og styrk hennar. Auk þess að gefa báðum kynjum aukin færi á betri og meðvitaðri vináttu og mannmiðlægari guðfræði og í ljósi þess notaði ég orðið vinur fyrir bæði kynin í þessari ritgerð en kynjaskipti ekki með því að nota orðin vinur og vinkona.

Fyrir mér var þetta ritgerðarferli líkt og löng og ströng fæðing. Með allri þeirri nagandi óvissu um hvort að lokaútkoman yrði velheppnuð ásamt því að takast á við þjáningu hvernar stundar. En líkt og í fæðingu kom að því að hamingjustundin rynni upp og það hefur hún svo sannarlega gert og stend ég nú stolt og þakklát fyrir allan þann lærdóm og þá þolinmæði sem þetta ferli hefur kennt mér. Ásamt því að vera þakklát þeim sem stóðu mér næst og sýndu þessu verkefni áhuga.

1. Inngangur

Í þessari ritgerð mun ég fjalla um vináttuna út frá femínískri guðfræði. Ég mun tengja umfjöllun mína við bæði einstaklinginn og Guð með það að markmiði að setja upp heildræna sýn yfir ólík sjónarhorn á vináttuna. Þetta hugtak nefni ég femíníska vináttuguðfræði. Þessari spurningu mun ég leitast við að svara í ritgerðinni; Út á hvað gengur femínísk vináttuguðfræði, hver er hvati hennar og hverju getur hún áorkað? Til þess að svara þessum spurningum mun ég að mestu notast við kenningar og verk femínísku guðfræðingana Mary Hunt, Elisabeth Moltmann-Wendel og Sallie McFague.

Í öðrum kafla mun ég leitast við að skilgreina hugtakið „vinátta” og hvað getur talist vinátta. Ég mun skoða líttillega bakgrunn vináttunnar í heimspeki, sið- og guðfræði með áherslu á þá gagnrýni sem femínískir guðfræðingar hafa sett fram.

Í þriðja kafla verður manneskjan í brennidepli og mun ég velta fyrir mér stöðu hennar út frá þeim þáttum sem eru taldir móta hana sem og stöðu vináttunnar í því nútímasamfélagi sem hún lifir í. Fjallað verður um vináttuna sem form af frelsi einstaklingsins og hvort að réttlætánlegt sé að gera einu formi af vináttu herra undir höfði en öðru. Einnig verður skoðað hvort að kynbundin vinátta sé hluti af tilveru einstaklingsins eður ei. Að lokum verður fjallað um hugtakið „meðvitað vináttusiðferði” og hvað felist í því fyrir einstaklinginn.

Fjórða kafla tileinka ég sambandi manneskju og Guðs. Ég mun fara yfir líkingamálið sem hefur fylgt því að persónugera æðri mátt og meta kosti þess að upplifa og nota líkinguna um Guð sem vin. Þar mun ég nota kenningar og líkan femíníska heimspekingsins og guðfræðingsins Sallie McFague. Frá þeirri umfjöllun mun ég svo fara í útskýringu á ást Guðs, *agape* og hvernig líta megi á hana frá sjónarhorni vináttunnar.

Í fimmta kafla mun ég taka fyrir guðfræði vináttunnar og hvað felst í slíkri guðfræði. Ég mun einnig í þessum kafla fjalla ítarlega um verk femíníska guðfræðingsins Mary Hunt sem hefur mótað að stórum hluta femíníska guðfræði um vináttuna. Í lok kaflans mun ég skoða ólíka femíníska guðfræðinga og umfjöllun þeirra um vináttuna.

2. Vinátta

Í þessum kafla mun ég ýta úr vör umfjöllun minni um vináttuna. Markmiðið í kaflanum er að fara yfir skilgreiningu á hugtakinu vinátta, sem er bæði víðtækt og margbrotið, ásamt innihaldi þess frá sjónarhóli femínískrar guðfræði og siðfræði.

Einnig mun ég skoða líttillega hvað heimspekin og siðfræðin hafa lagt til vináttunnar og mun ég sérstaklega beina sjónum mínum að Aristótelesi og þeirri gagnrýni sem femínískir guðfræðingar hafa sett fram á sýn hans á vináttuna.

Enn fremur mun ég horfa á vináttuna út frá guðfræðinni og þá sérstaklega út frá Nýja testamentinu. Ég tel að innan þess sé merkileg heimild um náungakærleik og vináttu. Í þeim undirkafla mun ég skoða guðspjöllin og þann möguleika hvort að Jesú megi túlka sem hina einstöku fyrirmynd vina.

Ég tel að í þessum fræðum felist þörf umfjöllun um tilgang, markmið og siðferði vináttunnar. Einnig tel ég að tími sé kominn til að gagnrýna og opna fyrir það hvernig megi túlka vináttuna og nota sem afl, bæði í nútíð og framtíð. Þessi gagnrýni hefur helst komið frá femínískum guð- og siðfræðingum og mun ég notast við hana.

2.1 Skilgreining hugtaksins vinátta

Samkvæmt femínískum guðfræðiskilningi er vinátta tengsl á milli tveggja einstaklinga, frjáls tengsl sem eru valin en verða ekki þvinguð fram. Vinátta hefst af sameiginlegum áhuga, löngun, þörf og kærleika í ólíkum myndum og aðstæðum. Vinátta er samband sem byggist á jöfnum tækifærum og frelsi til þess að þroskast. Hún er tækifæri til þess að vaxa frá feðraveldishugsun og tvíhyggju. Vináttan er leið til þess að boða og fanga kærleikann sem felst í sköpun Guðs. Hún er raunveruleg ást til jafns við þá ást sem við tölum um sem *Eros*.¹

Í öllum vináttusamböndum eru stórkostlegir kraftar sem fela í sér frelsi, nánd, kærleika, réttlætishugsun, líkamlegt aðdráttarafl og gagnkvæma umhyggju.²

Vinátta er hugtak sem hægt er að nota yfir tengsl á milli einstaklinga og einnig hópa. Það er jafnvel hægt að tala um hjónaband sem vissa vináttu, vináttu innan

---

¹ Gilson 1995, s. 27.

² Hunt 1996, s. 123-4.

fjölskyldubanda, kirkju sem samfélag vina sem iðka trú sína saman og samband einstaklings við guðsskilning sinn sem vináttusamband.³ Einnig er hægt að nota hugtakið vinátta yfir tengsl manna við dýr, plöntur, jörðina, umhverfi sitt og sjálfan sig, þar með talið líkama sinn.⁴

Andstæðan við vin og vináttu er ekki óvinur eða óvild, heldur ókunnugur og það ókunnuga. Því útilokar vinátta ekki það ókunnuga heldur tekur það að sér og snýr því upp í hið gagnstæða.⁵ Eftir því sem vinátta dýpkar, því meiri viðleitni verður gagnvart því að breyta samfélagsskipan og efnahagskerfinu sem aðskilur fólk hvert frá öðru og byggja upp tengsl sem fela í sér heilindi og réttlæti.⁶

2.2 *Vinátta út frá heimspeki og siðfræði*

Ekki hefur vinátta fengið mikla athygli eða umfjöllun í heimspekinni frekar en guðfræðinni. Það sem stendur helst upp úr og hefur haft mikil mótandi áhrif á það hvernig vinátta var og er hugsuð heimspeki- og siðfræðilega, kemur frá einum þekktasta og áhrifamesta heimspeking sögunnar, Aristóteles (um 325 f.Kr.). Einnig þekktum sem föður siðfræðinnar.⁷ Aristóteles gerði vináttuna sérstaklega að umfjöllunarefni í áttundu og níundu bók í verki sínu *Siðfræði Nikómakkosar*. Það er talið að líkan Aristótelesar um vináttuna sé ein helsta heimspekilega heimild þess hvernig vestræn kristin hefð hefur glímt við vináttuna og í raun flestar gerðir sambanda.⁸

Aristóteles skipti vináttunni í þrjár mismunandi gerðir. Fyrsta og önnur gerðin byggðust á notagildi og ánægju, en sú þriðja á hinu góða, góðvild og þeirri þörf að bregðast líkt við slíku. Fannst Aristótelesi flokkunin nauðsyn til þess að henda reiður á samskiptum okkar við ólíka einstaklinga við margskonar aðstæður. Ég tel að þessi flokkun sé ef til vill það sem við þekkjum sem flokkun yfir féлага, kunningja, vini og svo ástvini. Þetta er nokkurs konar flokkun á því landslagi sem

---

³ Wadell 1989, s. 6.

⁴ Moltmann-Wendel 2001, s. 99-100.

⁵ McFague 1987, s. 173.

⁶ Hunt 1996, s. 123.

⁷ Páll Skúlason 1990, s. 180.

⁸ Hunt 1992, s. 96.

tengslin okkar mynda og fara fram á. Það sem hefur haft hvað mest áhrif á vináttusöguna, ef slík saga er til, er að karlmenn hafa ávallt einir haft opinberan aðgang og viðurkenningu á þriðju gerðinni af vináttuformi Aristótelesar. Reynsla kvenna eða sterk vináttusambönd hafa algjörlega orðið útundan. Öll flokkun á samskiptum fela reyndar alltaf í sér þá hættu að geta ekki náð á fullnægjandi hátt yfir það víða svið sem að persónuleg tengsl spanna, sérstaklega þar sem hún nær yfir tilfinningasviðið. Getur slík flokkun einnig ekki hólfað niður á nokkurn hátt samskipti eða einstaklinga en greinilegt er að vinátta kvenna var ekki í hávegum höfð.⁹

Í *Siðfræði Nikómakkosar* leggur Aristóteles fram þær kenningar að réttlætið eigi sér rætur í nánnum persónulegum tengslum, þar sem ást og vinátta ríkja. Þar segir hann að þeir sem standi að góðri vináttu (good friendship) séu þeir sem elski dygðirnar og að vinátta þeirra beri í sér þá von sem að heimurinn gleymir gjarnan.¹⁰ Dygð mun vera skilgreind sem eiginleikar í fari manns sem birtast í vanabundinni breytni og er gott fyrir mann að hafa.¹¹ Aristóteles segir einnig: „Þó að hann hefði öll önnur gæði kysi engin að lifa án ástvina”.¹² Í þessum orðum kristallast boðskapur hans um mikilvægi þess að eiga ástvini, hvort sem það eru fjölskylda eða vinir. Til þess að réttlætið nái fram að ganga þarf fólk að læra að koma fram við alla aðra, eins og þeir kæmu fram við ástvini.¹³ Skilningur Aristótelesar á þörfinni fyrir vináttu var þó þannig að vinátta var til þess að æfa sjálfan sig í dygðum, m.ö.o. til að manneskjan geti verið góð þarf hún að hafa einhvern til að vera góð við. Niðurstaðan hjá Aristótelesi varð að lokum sú að sjálfsást væri eflaust besta ástin og því virðist vináttusamband út frá Aristóteleskum skilningi vera yfirstéttarleg og einstaklingshyggjuleg áætlun fyrir sjálfsbetrun, ætluð fáum og líkt hugsandi einstaklingum.¹⁴

Líkt og sið- og guðfræðingurinn Tómas Akvínas reyndi síðar, þá reyndi Aristóteles að lýsa siðfræðinni og hinu rétta siðferðislega líferni í gegnum

---

⁹ Hunt 1992, s. 92-5.

¹⁰ Wadell 1989, s. 68.

¹¹ Rachels 1997, s. 212.

¹² Aristóteles. *Siðfræði Nikómakkosar*.

¹³ Páll Skúlason 1990, s. 36-8.

¹⁴ McFague 1987, s. 161.

vináttuna. Gerði Aristóteles það í þeirri glímu við spurninguna um hvað það væri sem gerði líf okkar gott og heilt. Kaþólski guð- og siðfræðingurinn Paul Wedell orðaði það svo:

They understood morality to be the task of becoming a certain kind of person, of growth according to a good, but they spoke of this in the language of friendship because they suspected it was in the context of friendship that the virtues which make us whole would be learned.¹⁵

Þessi lýsing fellur vel við þá kenningu að við þurfum ákveðið leiðarljós til þess að bæði reyna og læra að ná fram því besta í lífi okkar og fari. Vináttan gefur ákveðin tækifæri til þess út frá heimspeki og siðfræði, þá sérstaklega til þess að rækta dygðarhugtökin kærleika, athygli, ábyrgð, hugrekki, umburðarlyndi og heiðarleika.¹⁶ Vináttan er sérstaklega vel til þess fallin þar sem hún er svo rík tilhneiging í fari einstaklinganna. Hún er mönnunum nánast eðlislæg þar sem sérhverri manneskju er eðlilegt að þrá blíðu og hafa vilja til að veita öðrum hana. Vináttuna má þó ekki einungis blása upp sem eintóma sælu, frekar en ástina, því það er hún ekki. Í henni felast sérstakar hættur sem tengjast hinum nánu persónulegu tengslum sem hafa myndast á milli persóna. Oftast snúast hætturnar um undirstöðugildi siðferðisins: réttlæti, ást og frelsi. Stafar það af því að mælikvarðarnir á þessi þrjú gildi eru ólíkir og stundum samræmast þeir ekki á milli persóna.¹⁷

Gagnrýni femínískrar guð- og siðfræði á skilning Aristótelesar og þá hefð sem hefur myndast í kringum vináttuhugtakið út frá honum er margvísleg. Lýsir hún sérstaklega upp þá staðreynd að heimspekin, siðfræðin og guðfræðin hafa í gegnum aldirnar nær eingöngu verið mótaðar af karlmönnum um þann veruleika og reynslu sem að þeim snýr. Slík var einnig raunin hjá Aristótesesi en náttúru- og samfélagsskilningur hans byggðist á þeim tveim kynjum sem mynduðu samfélögin, kvenkyni og karlkyni. Það að vera manneskja var að geta skilgreint sig annað hvort sem karl eða konu, og full mennska var að geta tekið þátt í persónulegum og samfélagslegum samböndum sem pössuðu því kyni sem

---

¹⁵ Wadell 1989, s. 8.

¹⁶ Rachels 1997, s. 213-214.

¹⁷ Páll Skúlason 1990, s. 31-32.

persónan var skilgreind út frá. Þessi kenning hans gaf rými fyrir mismunandi getu og stöðu einstaklingsins, þó var meginuppistaðan sú að til að vera siðferðislega góður varðstu að vera það sem þú varst fæddur til að vera.¹⁸ Fyrir konur var þetta dómur um að halda sig við það sem af þeim var ætlast, sem var að ganga með afkvæmin og sinna skyldum sínum sem eiginkonur og mæður. Vináttusambönd kvenna voru því ekki í hávegum höfð né viðurkennd sem eitthvað sérstakt. Von samfélagsins virtist ekki felast í vináttusamböndum kvenna og þá sérstaklega ekki þar sem Aristóteles bjóst við dygðum frá karlmönnum, án þess að gefa gaum að persónunum, þá einkum konum og aðstæðum þeirra.¹⁹ Í gagnkynhneigðu karlaveldi gnæfa karlkynstengslin yfir. Aristóteles veitti því litla eftirtekt enda mat hann vináttuna út frá því að gæðin væri meiri og betri eftir því sem að færri stæðu að vináttusambandinu. Þessi hugsun hans um vináttuna reynist hættuleg ef að vináttan á að ýta undir samfélagslega viðleitni sem er ætlað að stuðla að réttlæti. Svo virðist sem að Aristóteles hafi ekki haft þann skilning að vinir væru misstórir hópar réttlætisleitanda, þó svo að hann tengdi réttlætið sterklega við vináttuna og vinina við þá von sem hefði sérstakt gildi fyrir heiminn. Þetta atriði er beinlínis grundvöllurinn fyrir þá baráttu sem konur hafa háð og eru að há til að knýja fram jafnrétti og réttlæti í sinn garð. Réttlætið knýja þær fram saman og kraftinn sem til þarf fá þær í gegnum tengsl og vináttu hver við aðra. Kjarninn er því vonin líkt og hjá Aristótelesi.

Sýn Aristótelesar á vináttuna og heiminn var hinum kristnu hugsuðum fyllilega að skapi. Margt líkt má sjá með þeirri sýn og þeim boðskap sem settur er fram í Nýja testamentinu. Aristóteles lagði til merkilegan og áhrifaríkan grundvöll fyrir umfjöllun um vináttuna þó svo að margt sé gagnrýnisvert við hana. Ef til vill er kominn tími til að fólk átti sig á að það þarf ekki að vera bundið lengur af líkani Aristótelesar af vináttunni, heldur væri mun áhrifaríkara og uppbyggilegra að líta á okkar eigin menningu og samfélag, ásamt þeim tengslum sem manneskjurnar mynda í okkar samtíma, til þess að öðlast vísbendingar um það hvernig við getum og eigum að skilja vináttuna.

---

¹⁸ Parsons 1996, s. 129.

¹⁹ Hunt 1992, s. 156.

2.3 *Vináttan og Nýja testamentið*

Hér að neðan mun ég skoða vináttuna út frá guðfræði og þá sérstaklega af einni af grundvallarstoðum hennar, Biblíunni. Í Gamla testamentinu finnast einkum líkingar um Guð sem vin, en í Nýja testamentinu um Jesú sem vin og um frumkirkjuna sem samfélag vina. Ég mun taka fyrir líkinguna um Guð sem vin í sérstökum kafla í þessari ritgerð. Í þessum kafla beini ég því sjónum mínum að Nýja testamentinu, boðskap þess og áhrifum fyrir vináttuna.

Guðfræðin hefur lítið haldið vináttunni sem slíkri á lofti og þá sérstaklega sem mikilvægu hugtaki eða áherslu sem hægt sé að notast við í leitinni að hinu rétta og góða á meðal manna og á milli Guðs og manneskjunnar. Ein skýringin gæti verið sú hversu lítið er minnst á vináttuna í Biblíunni og hve hún er ill sjáanleg í guðfræði kirkjuféðranna, en verk þeirra hafa að miklu leyti mótað kristna guðfræði í gegnum aldirnar og hina kristnu kirkju. Það var helst í verkum Klemens frá Alexandríu (c.150-211/216) og Origenis (c.185-254) að píslarvottar, dýrlingar o.s.frv. væru kallaðir vinir Guðs. Skoðanirnar voru ólíkar um það hvort að hinir trúuðu yrðu vinir Guðs með sköpuninni eða við endurlausnina.²⁰ Önnur skýringin getur verið sú, þá sérstaklega út frá gagnrýni femínískrar guðfræði, að kirkjan og trúarsamfélögin hafi alls ekki sýnt náungakærleik eða vináttu gagnvart einstaklingum eða hópum sem minnst hafa mátt sín eða hafa þurft á því að halda í ljósi réttlætis.²¹ Biblían gefur samt sem áður eina þekktustu og merkustu siðfræðikenningu um vináttuna sem þekkt er en hún felst í kærleiksboðorðinu:

Elska skalt þú Drottinn, Guð þinn, af öllu hjarta þínu, allri sálu þinni og öllum huga þínum. Þetta er hið æðsta og fremsta boðorð. Annað er þessu líkt: Þú skalt elska náunga þinn eins og sjálfan þig. Á þessum tveimur boðorðum hvílir allt lögmálið og spámennirnir.²²

Í kærleiksboðorðinu birtist grundvallarregla Biblíunnar en í henni er siðfræði Biblíunnar dregin saman á einfaldan og auðskilin hátt. Boðorðið snýst um að líta til þarfa náungans með óeigingirni og hjálpfýsi og umfram allt með kærleika án

---

²⁰ Moltmann-Wendel 2001, s. 14.

²¹ Japinga 1999, s. 130.

²² Biblían 1980, Reykjavík. Matt 22:36-40, sbr. Róm.13:8-10.

Þess þó að afneita sjálfum sér eða því að elska sjálfan sig.²³ En til er einnig samskonar boðskapur í því sem oft er talað um sem gullnu regluna en hún er svona: „Allt sem þér viljið, að aðrir menn gjöri yður, það skuluð þér og þeim gjöra”.²⁴

Út frá þessu má halda því fram að í bæði kenningum Aristótelesar og Jesú sé rót réttlætisins falið í ástinni, kærleikanum og vináttunni.²⁵ Boðskapurinn í bæði kærleiksboðorðinu sem og gullnu reglunni getur vel vísað til vináttunnar og gefið vísbendingu um á hverju kærleiksrikt vináttusamband ætti að byggja á. Slíkt samband varð forsenda uppbyggingu hinar kristnu frumkirkju þar sem hún var ekki byggð á ættartengslum né kunningsskap, heldur nýju samfélagi sem samanstóð af vinum og vináttu sem útilokaði engan.²⁶ Hin kristna hefð byrjaði einfaldlega með lærisveinum og vinum innan Jesú hreyfingarinnar sem voru, ef ekkert annað, vinir sem þurftu að finna leið til að tjá trú sína í óvinveittu umhverfi. Þessi vinahópur samanstóð af bæði konum og körlum.²⁷ F.D.E.Schleiermacher lagði til slíkan kirkjuskilning á nítjándu öld þegar hann fjallaði um hina kristnu kirkju síns tíma sem samfélag vina. Sú sýn óx út frá könnun hans á sambandinu á milli þeirra sem eru endurfæddir í Kristi og trúarsamfélaga. Kenning Schleiermacher var sú að hvar sem skírðir einstaklingar væru nálægt hver öðrum, væri nær óhjákvæmilegt að vinátta tækist með þeim. Ef þau næðu sambandi myndi vitnisburður þeirra um trú sína skarðast nokkuð, en binda þau þó saman á þann hátt að samband þeirra yrði að innihalda gagnkvæma viðurkenningu, virðingu og almennan skilning á því verki sem þau ætluðu sér.²⁸ Það hefur þó verið vafamál hversvegna kristnum mönnum hefur reynst erfitt að nota orðið vinur eða vinkona um trúfélaga sína en guðfræðingurinn Adolf Von Harnack vildi meina að þetta hefði kristnum mönnum aldrei reynst tamt vegna hefðar Páls postula. Páll

---

²³ Bexell og Grenholm 1997, s. 239-240.

²⁴ Biblían 1980, Reykjavík. Matt 7.12.

²⁵ Páll Skúlason 1990, s. 38.

²⁶ Moltmann-Wendel 2001, s. 12.

²⁷ Hunt 1992, s. 19.

²⁸ McGrath 2001, s. 490-491.

hafði það sem venju í bréfum sínum að heilsa alltaf trúfélögum sínum sem bræðrum og systur. Eflaust hefur það þótt hlýrri og innilegri kveðja en hitt, þó svo að til sé nokkur dæmi þess í guðspjöllunum fjórum að Jesús hafi notað orðið vinur í kveðjum sínum og samtölum eða að orðið vinur sé notað um hann. Nefni ég meðal annars ritningarstaðina; Jh 11.11, 15.14, 15.13. Lk 7.34, 12.4 og Mt 11.19 og 26.50.²⁹ Einungis eru þó til tvö dæmi þess í öllu Nýja testamentinu þar sem að gefið er til kynna að kristnir menn ávarpi hvern annan sem vin eða vini en þau dæmi eru í postulasöggunni, versí 27.3 og þriðja Jóhannesarbréfi, kafla 15.³⁰

Ef að litið er á að sú gjörð eða venja Jesú að neyta og deila málsverðum sínum með öðrum sé einn mikilvægasti þátturinn í lífi hans og gjörðum er undarlegt að Kristsfræðin hafi ekki upphafið hann sem vin og skoðað hann út frá þeim forsendum. Í bæði kvöldmáltíðarathöfninni og öðrum máltíðarfrásögnum í Nýja testamentinu birtist hann svo sérstaklega sem vinur. Kraftur hans þar liggur í vináttunni, í því að deila með sér og tjá sig af einlægni við þær manneskjur sem hann hefur valið til þess að hlusta og treysta. Einmitt þetta upphefja kristnir menn í kvöldmáltíðarsakramentinu, við minnumst Jesú fyrir það sem hann er og var og teljum okkur vera útvalinn. Femínísk guðfræði beinir hinsvegar sjónum okkar að þeim möguleika að slíkt sakramenti sé ef til vill vel til þess fallið að upphefja vináttuna, því vinur getur líka heilað og hjálpað. Vináttan getur líka frelsað og umbreytt.³¹ Því það að vera útvalin vinur Jesú eða Guðs er ekki gert undir formerkjum kúgunar eða skipunar heldur þýðir það að vera útvalinn að vera elskaður: ³²

Enginn á meiri kærleik en þann að leggja líf sitt í sölurnar fyrir vini sína. Þér eruð vinir mínir, ef þér gjörði það, sem ég býð yður. Ég kalla yður ekki frammar þjóna, því þjóninn veit ekki, hvað herra hans gjörir. En ég kalla yður vini, því ég hef kunngjört yður allt, sem ég heyrði af föður mínum. Þér hafið ekki útvalið mig, heldur hef ég útvalið yður...Þetta býð ég yður, að þér elskið hvern annan.³³

---

²⁹ Biblían 1980, Reykjavík.

³⁰ Biblían 1980, Reykjavík.

³¹ Moltmann-Wendel 2001, s. 40

³² Moltmann-Wendel 2001, s. 11.

³³ Biblían 1980, Reykjavík. Jh. 15.13-17

Kenningar femíniska guðfræðingsins Carter Heyward hafa verið mjög áhrifamiklar, sérstaklega fyrir líkinguna um Jesú sem fyrirmynd vina. Hún túlkar dauða Jesú sem sorg sem svo seinna meir gaf vinum hans, bæði konum og mönnum kraft til að styrkjast í trú sinni á Guð:

The death of Jesus helped his friends to refuse to give up the intimacy and immediacy of God. Jesus's image is the image of a friend, a human being whose friends, men and women, began to claim their own power. However, Jesus is not their head, without whom they could do nothing.³⁴

Sú túlkun að upphefja Jesú sem vin er ekki án gagnrýni. Vera má að mörgum kunni að þykja hetjuleg framganga hans og saga sem einstaklings tynast í áherslunum á vinasamfélagið.³⁵ Ég tel að hvorugt þurfi að skyggja á hitt. Með því að beina sjónum að þeirri túlkun að líta á Jesú sem vin tel ég að konur þurfi ekki að festast í þeirri spurningu hvort að karlkyns frelsari geti frelsað konur. Heldur liggur áherslan í því hvað vinur getur verið vinum sínum, óháð tíma og rúmi, og hvaða boðskap eða visku einstaklingarnir vilji nota til að auðga líf sitt og trú.

Hér var einungis um stutt yfirlit að ræða en femínísk guðfræði hefur hvatt til þess að sérhver einstaklingur íhugi og skoði hvað hann lesi bæði úr texta Biblíunnar sem og úr hefðinni og er þetta einn vinkillinn á þá möguleika sem eru fyrir hendi.³⁶

2.4 Niðurstöður

Femínísk vináttuhugsun og skilgreining er einkar gagnlegt viðmið þegar lagður er grunnur að raunhæfum vináttuskilningi. Ástæða þess er að sú skilgreining upphefur vináttu sem leiðarljós og frelsi til að þroskast og eflast í daglegu lífi en ekki sem eitthvað sjálfgefið og ógreinanlegt samskiptaform. Því miður hafa þó hugmyndir Aristótelesar um vináttuna ráðið ríkjum í vestrænni kristinni hefð en vináttusamband út frá hugmyndum hans virðist vera yfirstéttarleg og einstaklingshyggjuleg áætlun um sjálfsbetrun, ætluð fáum og líkt hugsandi

---

³⁴ Moltmann-Wendel 2001, s. 22.

³⁵ Moltmann-Wendel 2001, s. 37.

³⁶ Sakenfeld 1996, s. 25-30.

einstaklingum, helst dygðugum karlmönnum. Þar hefur reynsla kvenna og þau sterku vináttubönd sem þær geta myndað algjörlega orðið útundan. Það sama er upp á teningnum þegar vikið er að Nýja testamentinu. Mörg vers sýna þó glögggt að Jesú upplifði sjálfan sig sem vin og fylgismenn sína sem vini án þess þó að kristin hefð hafi gefið því sérstakan gaum. Fáum hefur þó tekist líkt og Aristótelesi og Jesú að fjalla um það siðferði sem eigi að ríkja gagnvart náunganum. Fyrir þeim báðum virðist rót réttlætisins hvíla í ástinni, kærleikanum og vináttunni. Kenningar þeirra snúast um það að koma eins fram við náungan og þú kemur fram við ástvini eða af sömu elsku og þú elskar sjálfan þig. Með það í huga mun ég leitast við að svara því í næsta kafla hver þessi náungi er og í hvernig aðstæðum hann lifir í dag.

3. Vinátta manneskjunnar

Í þessum kafla mun ég skoða vináttuna út frá manneskjunni, þessum margnefnda náunga. Ég tel það nauðsynlegt vegna þess að horfa þarf bæði á samfélagslega þætti sem móta hana sem og réttindi hennar og skyldur gagnvart sjálfum sér og öðrum. Með öðrum orðum að líta á þá þætti sem gera manneskjuna hæfa til þess að mynda vináttu og möguleikana sem hún hefur til að nýta sér hana.

Einnig mun ég fjalla lítillga um nútíma samfélag og gildi vináttunnar innan þess. Sú umfjöllun er nauðsynleg í ljósi þess að stórfjölskyldurnar virðast hafa minna vægi í lífi fólks en áður fyrr og raunin er sú að vinir eru farnir að taka við því hlutverki sem fjölskyldan hafði áður í lífi fólks.

Að líta á vináttuna út frá frelsi og von er svo enn ein hliðin á teningi vináttunnar. Ef til vill er staðreyndin sú að vináttan er hið eina frelsi sem margir búa við í heiminum í dag og uppspretta vonar. Sérstaklega í lífum þeirra einstaklinga sem búa við stríðsátök, kúgun og misrétti hvers konar. Í þeim aðstæðum getur vinátta verið umbylting, frelsun og kraftur til þess að koma á breytingum eða hreinlega kraftur til þess að lifa slíkt af.

Í miðju kaflans mun ég beina sjónum mínum að hinum mörgum formum vináttunnar, skoða hver helstu formin eru og hvort að réttlætanlegt sé að gera einu forminu hærra undir höfði en öðru. Þar mun ég notast við kenningar femíníska guðfræðingsins Elisabeth Moltmann-Wendel en hún er þýsk og mótmælendatrúar.

Að lokum mun ég tengja þá umfjöllun yfir í undirkaflann um kynbundna vináttu. Ég mun taka fyrir þá spurningu hvort til sé kynbundin vinátta? Einnig mun ég fjalla um fordóma gagnvart vináttu á milli kvenna annars vegar og karla hins vegar, ásamt væntingum og þrýsting samfélagsins á hina gagnkynhneigðu vináttu og vináttusambönd. Í lok kaflans mun ég svo taka fyrir hugmyndina um meðvitað vináttusiðferði. Hvað það feli í sér og hver tilgangur þess sé fyrir einstakling og samfélag. Þær kenningar tek ég úr smiðju kaþólska sið- og guðfræðingsins Pauls Wadell.

3.1 Manneskjan, samfélagið og nútíminn

Í dag eru til ýmis ákvæði, lög og reglur og jafnvel viðmið sem að leitast við að vernda grundvallarréttindi hvernar manneskju. Þessi réttindi eiga að vera til staðar fyrir hvern einasta einstakling óháð kyni, litarhafti, uppruna eða samfélags. Samfélagslegt og menningarlegt samhengi gefur svo manneskjunni möguleika á að móta líf sitt sem einstaklingur.³⁷ Með því er ætlast til að einstaklingurinn sé gerandi í lífi sínu og hafi reynslu af því að t.d. velja á milli athafna og að samþykkja siðferðislegar hugmyndir og hafna þeim. Hann hefur rétt á að hafa eigin skoðanir á eðli og tilgangi lífsins en lífsskoðanir hans eru oftast samsettar úr ólíkum áttum sem og siðrænar viðmiðanir og gildismat.³⁸

Samfélagið er það sem mótar manneskjuna hvað mest. Hún lærir á hegðun sinni og öðlast reynslu sína í gegnum samfélagið, viðmið þess og gildi. Þess vegna upplifir manneskjan tilveru sína, umbun og stöðu út frá samfélaginu, en ekki síður út frá samböndum sínum innan þess við aðrar manneskjur.³⁹ Manneskjan upplifir sig ekki sem stakan einstakling, heldur manneskju sem tilheyrir einhverjum ákveðnum hópi. Hún upplifir sjálfa sig einnig út frá sjálfsmynd sinni, þeim sem hún myndar tengsl við og þeirri reynslu sem hún býr að. Án sjálfsástar getur manneskjan varla þekkt sínar eigin þarfir né vitað hvernig þeim sé fullnægt og þess vegna ekki lagt ást við aðra.⁴⁰ Sjálfsást, sjálfstraust og sjálfsmynd eru mikilvægir þættir í fari manneskjunnar og mynda að miklu leyti hæfni hennar til að eiga í samskiptum, hvort sem það eru vináttusambönd eða annað.

Reynsla einstaklingsins ræðst einnig verulega af því félagslega umhverfi sem hún lifir í. Til dæmis er reynsla hvíts millistéttarmanns í Bandaríkjunum allt önnur en reynsla þeldökkrar neðristéttar konu í Suður-Afríku. Vináttan getur brúað bilið á milli þessa fólks, þar sem hún er alls ekki niðurnjörvuð við þá hugmynd að til þess að tengsl náist verði reynsla þess að vera eins eða svipuð. Vináttan fagnar ólíkri reynslu, á henni læra einstaklingarnir og opnast gagnvart nýjum hugmyndum og skoðunum. Best er þó að slík vinátta eykur samkennd og

---

³⁷ Vilhjámur Árnason 2003, s. 22-23.

³⁸ Bexell og Grenholm 1997, s. 41-43.

³⁹ Parsons 1996, s. 76.

⁴⁰ Gudorf 1994, s. 114 –115.

ábyrgð. Ábyrgð fyrir því trausti sem henni er sýnd og aukinni ábyrgð einstaklingsins fyrir náunganum og sjálfum sér.

Vinátta er ekki lækning við öllum samfélagslegum meinum, heldur mikilvægt skref í áttina að lækningu. Hún kemur fólki í samband, losar það úr einangrun sinni og brúar bilið milli þess sem mætti kalla tilbúna samfélagslega óvináttu og óvild. Það er mikilvægt að láta ólíka hópa innan samfélagsins mynda vináttu, hjálpa þeim að læra hver af öðrum og setja sameiginleg markmið.⁴¹ Með því er meðal annars hægt að komast hjá ofbeldisverkum sem hafa verið framkvæmd í því skyni að knýja fram réttlæti og viðurkenningu fyrir hönd minnihlutahópa innan samfélagsins.

Í nútímasamfélögum á alheimsvísu ríkir ekki slík vináttustefna. Virðist það frekar vera sem svo að vináttan sé farin að taka á sig mjög mismunandi form og kallið eftir leiðbeiningum um hvernig vináttu ætti að vera hagað er orðið mjög hávært. Þá sérstaklega þar sem í dag á sér stað sú samfélagslega breyting að stórfjölskyldurnar eru farnar að missa fjölskyldutengslin og vinirnir eru farnir að fylla í skörðin.⁴² Þessi breyting veldur því að fjölskyldur margra samanstanda af samtíningi vina. Ég tel að samfélagið þurfi að aðlagast þessu og gefa vinum meira ábyrgðarhlutverk í þjóðfélaginu, líkt því að vera skráður sem nánasti ættingi í sjúkaskýrslu eða sem aðstoðarmanneskja í ættleiðingaferli ógifts fólks. Einnig þarf nauðsynlega að gefa rými fyrir ólík vináttusambönd og þróun þeirra.

Það að góðvild sé æskileg er óumdeilt. Öll viljum við njóta góðvildar en vinsemd og vinátta er ein helsta leiðin til þess í samfélagi okkar. Því ber okkur að upphefja vináttuna sem samfélagsafl og þá sérstaklega fyrir komandi kynslóðir. Með upphafningu vináttu innan samfélagsins er átt við það að taka vináttu alvarlega og líta á hana sem hluta af skuldbindingu, ábyrgð og bæði hinu persónulega og hinu opinbera lífi. Einnig er átt við að vináttusambönd verði frekar viðmið tengsla en ástarsambönd.⁴³ Samfélagslega séð ætti okkur í raun að bera skylda til að upplýsa um lágmarkssiðferði en hér skilgreinist það sem leið til þess að gera það sem hin bestu rök styðja að sé gert, sem og að taka jafnt tillit til

---

⁴¹ Hunt 1992, s. 92.

⁴² Moltmann-Wendel 2001, s. 3.

⁴³ Hunt 1992, s. 135-136.

hagsmuna sérhvers einstaklings er athafnir manns snerta.⁴⁴ Þetta væri ágætt upphaf umræðu um vináttu og samfélag, sem síðar gæti þróast yfir í þá von sem góð vinátta ber með sér fyrir einstaklingin og samfélagið.

3.2 *Vináttan sem frelsi og von*

Með stuttri skilgreiningu er réttlæti hið rétta samband við sjálfan okkur, aðra og Guð. Til þess að öðlast slíkt réttlæti þurfum við frelsi og von.⁴⁵ Frelsi er ekki einber tilfinning eða hugarástand og ævinlega afstætt en ekki algilt. Flestir geta verið sammála því að frelsi sé það að vera hvorki heftur í ákvörðunum né hreyfingum og geta gert það sem löngun manns og máttur leyfa. Frelsi er bæði sjálfræði og sjálfstjórn.⁴⁶ Frelsi út frá femínískri guðfræði er margþætt en aðalháherslan liggur í því að frelsi sé það að fá að vera heill eða óskiptur. Í gegnum vináttu og vináttusambönd upplifa margir hið eina frelsi sem þeir búa við, frelsi til þess að fá að velja þá sem þeir treysta. Einkum er þetta ákveðna frelsi mikilvægt í lífum þeirra einstaklinga sem búa við stríðsátök, kúgun og misrétti hvers konar. Í þeim aðstæðum getur vinátta komið af stað umbyltingu, frelsun og framkallað kraft til þess að koma á breytingum eða hreinlega verið kraftur til þess að lifa slíkt af.⁴⁷

Með vináttunni höfum við nýja framsetningu af dýrmætum, löngu gleymdum öflum frelsis og ábyrgðar. Öfl þessi eru hjálpleg og umbreytandi fyrir líf hverrar manneskju.⁴⁸ Í vináttunni felst frelsi frá fjölskylduböndum, frelsi fyrir manneskjuna til að velja þá sem eiga að standa henni næst. Með þetta í huga vísa ég í áður nefnda skilgreiningu á vináttunni og bendi á að hún getur einnig verið innan fjölskyldubanda og gerir því ekki lítið úr fjölskyldutengslum sem slíkum. Ef að viðmið samfélagsins væru frekar vináttusambönd í staðinn fyrir sambönd gagnkynhneigðra para gæti verið að fleiri hefðu möguleika á að dýpka vináttu sína við fjölskylduna og eignast fleiri fyrirmyndir. Að frelsið til þess að mynda

---

⁴⁴ Rachels 1993, s. 30-31.

⁴⁵ Lebacqz 1996, s. 158.

⁴⁶ Páll Skúlason 1990, s. 39-40.

⁴⁷ Douglas 1996, s. 121-22.

⁴⁸ Moltmann-Wendel 2001, s. 8.

sambönd innan samfélagsins verði virt og gert jafn hátt undir höfði.⁴⁹ Með því væri fyrsta skrefið tekið gagnvart því að opna tengslamöguleika fólks og fá það til að verða meðvitaðra um fordóma og líðan annarra einstaklinga.

3.3 *Hin mörgu form vináttu*

Til þess að knýja á um viðurkenningu ólíkra vináttusambanda verður að athuga hvað slíkt felur í sér. Ég tel að vináttan hafi mörg form og að hvert þeirra sé réttlætandi tilgangur þeirra góður, ef svo má að orði komast. Fyrir í þessari ritgerð kom fram sú femíníska skilgreining á vináttunni að hún gæti verið tengsl manna við Guð, menn, dýr, plöntur, jörðina, umhverfi sitt og sjálfan sig, þar með talið líkama sinn og í raun flest það sem manneskjan hefur sjálf áhuga á að tengjast vináttuböndum. Ég tel þó að mikilvægustu tengslin séu vináttutengsl manneskjunnar við sjálfan sig og líkama sinn. Þau tengsl eru forsenda þess að elska aðra, því eins og áður hefur komið fram í þessari ritgerð er skilningur manneskjunnar á sínum eigin þörfum forsenda þess að geta fullnægt þörfum annarra. Til að geta verið fær um að elska annað fólk á heilbrigðan hátt þarf manneskjan að geta elskað sjálfan sig á heilbrigðan hátt.⁵⁰

Femíníski guðfræðingurinn Elisabeth Moltmann-Wendel setur fram nokkra gagnrýni á femíníska guðfræði fyrir það hvað hún hefur veitt vináttusambandi manneskjunnar við líkama sinn litla athygli og eftirtækt. Það virðist vera sem svo að hennar mati að þarna sé kominn misbrestur af hálfu femínísku guðfræðinnar gagnvart því að vera frjáls, sem er að vera heill. Hún orðar það svo:

When I look round at feminist theology, however, I am struck by how little expression has so far been given to such friendship. So far feminist theology has expended little faith, hope and love on our bodies...Here the notion of wholeness is mistrusted, although it is never intended statically but always dynamically.⁵¹

Hún telur að í vestrænni kristinni hefð sé frekar litið á líkamann sem óvin heldur en vin. Líkaminn hefur verið álitinn uppspretta óæskilegra hvata og langanna,

---

⁴⁹ Hunt 1992, s. 35-36.

⁵⁰ Gudorf 1994, s. 114–115.

⁵¹ Moltmann-Wendel 2001, s. 100.

eyðileggingu og hræðslu og því ekki óeðlilegt að fólk velji frekar að flýja á vit hinnar ósnertanlegu sálar eða anda.⁵² Þessi sýn á líkamann hefur sérstaklega verið tengd við konur og virðist það engan endi ætla að taka. Í dag er litið á líkama kvenna sem tæknilegan líkama byggðan á lyfjum og lækningum sem ætlað er að skapa þá talsýn að hægt sé að framleiða heilbrigði. Því verður að taka það mikilvæga skref að gera konur og menn meðvituð um þær fölsku vonir um það hvernig heilbrigður líkami sé. Líkaminn er sjálfíð, hann er hin hugsandi manneskja.⁵³ Líkt og í öllum öðrum vináttusamböndum skapar gagnkvæmni lifandi vináttu, því verður manneskjan að læra að skynja tungumál síns eigin líkama. Líkt og traust er forsenda annarra vináttusambanda, er traustið á líkama okkar mikilvægt skref sem við verðum að taka gagnvart svo vinalegu sambandi sem er ekki ákvarðað af nýtingu, afskiptaleysi, hræðslu og kvíða.⁵⁴ Þesskonar samband ætti að vera öllum manneskjum mikilvægt því ef þær lifa ekki djúpt í líkómum sínum, sjálfum sér, er möguleikinn á siðferðilegu sambandi við aðra ónýtur.⁵⁵ Elisabeth Moltmann- Wendel orðar það svo:

We think that we can solve the problems of our own and public life with a rational logic, without needing feelings, senses. But is precisely through feelings and senses that we most often get a better approach to reality. Our body is a thinking, remembering, foreseeing organ which can make people shrewd and wise and make a 'multi-value logic' possible.⁵⁶

Ólík vináttusambönd fela í sér jákvæð margþætt tengsl sem eru byggð á gagnkvæmni og viðurkenningu á því sem er ólíkt án firringar. Um leið og það fer að gæta hlutdrægni eða sá sem hlustar, hlustar einungis nógu lengi til þess að segja hinum hvað hann á að gera og reynir að ná stjórninni, völdum eða verða yfir aðra hafinn getur útkoman orðið aldrei annað en firring. Þegar mismunandi fólk gerir kröfur til sjálfs síns um innri fegurð sína, þá þarf það ekki að notfæra sér aðra, kúga eða svipta annað fólk rétti sínum í gegnum skipulagða goggunarröð

---

⁵² Moltmann-Wendel 2001, s. 99.

⁵³ Moltmann-Wendel 2001, s.102-104.

⁵⁴ Moltmann-Wendel 2001, s.100.

⁵⁵ Moltmann-Wendel 2001, s.103.

⁵⁶ Moltmann-Wendel 2001, s.102.

sem einkennist af stigveldi, kvala- og sjálfspíslarhvöt.⁵⁷ Því er það allra hagur að viðurkenna ólík vináttusambönd.

3.4 *Kynbundin vinátta*

Vinátta er að mörgu leyti mjög einstaklingsbundin upplifun. Hún ber samt í sér ákveðna þætti sem kom oftar eða sjaldnar fyrir í vináttusamböndum, eftir því hvort að vináttusambandið sé samsett af einungis stúlkum, drengjum eða þá báðum kynjum. Hún er reynslubundin á margan hátt og fólk kannast við ákveðna frasa sem ganga í samfélaginu eins og konutal um „Rósu frænku” (tíðablæðingar), að karlmenn geti ekki grátið með bestu vinum sínum, að stúlkur geti einungis átt eina bestu vinkonu en strákar fleiri bestu vini og að vinir sem séu af sitt hvoru kyninu endi alltaf á að hafa samræði o.s.frv. Allir svona frasar og hólfun eru einungis til þess fallnir að varpa rýrð á gildi vináttunnar. Munurinn á vináttu felst í reynslu, að konur og menn deila sín á milli ólíkri og líkri reynslu um þá hluti og tilfinningar sem þau upplifa. En einnig deila kynin innbyrðis þeirri sérstöku reynslu sem þau eru ein fær um að upplifa, líkt og konur gera t.d. um fæðingar. Hefur því sú hugmynd viðgengist að til sé kynbundin vinátta sem sé á einhvern hátt líffræðileg.⁵⁸ Hún er því miður að mestu afurð samfélaganna, lærðrar hegðunar og uppeldis. Vinátta og vináttuskilningur karla og kvenna er alls ekki svo ólíkur að grunninum til.⁵⁹

Samfélagið virðist sjá hag í því að þrýsta á hina svokölluðu gagnkynhneigðu vináttu. Skilaboðin eru sú að til að elska rétt verður kona að elska mann og maður að elska konu. Þetta hefur ekki bara verið notað sem haft á sambönd samkynhneigðra heldur einnig sett gífurlegan þrýsting á gagnkynhneigða vináttu og sambönd, en ein af mælistikunum á þetta er há skilnaðartíðni og sú staðreynd hvað mikið af samkynhneigðu fólki á að baki gagnkynhneigð hjónabönd. Þessi þrýstingur veldur einnig því að manneskjur af sitt hvoru kyninu eiga í erfiðleikum með að fá viðurkenningu á einungis vináttusambandi sínu en ekki ástarsambandi. Gagnkynhneigt hjónaband er ekki ófrávíkjanleg staðreynd í samfélaginu heldur á

---

⁵⁷ Cannon 1994, s. 59-60.

⁵⁸ Andersen 2005, s. 93-95.

⁵⁹ Hunt 1992, s. 94-95.

Það einungis að vera einn af mörgum jafn góðum möguleikum til þess að eiga samband með þeim sem manneskjan elskar og velur. Að setja það ofar öllum samböndum veldur jafn miklum persónulegum skaða og samfélagslegum.⁶⁰ Því tel ég áhrifaríkustu leiðina til þess að eyða þeim kynjafordómum sem varða vináttuna vera þá að samfélagið skilgreini sambönd út frá vináttunni en ekki gagnkynhneigðum ástarsamböndum.

3.5 *Meðvitað vináttusiðferði*

Í þessum undirkafla mun ég styðjast við kenningar kaþólska guð- og siðfræðingsins Pauls J. Wadell úr bók hans *Friendship and the moral life*. Þar leggur hann fram kenningar sínar um það sem ég kys að kalla meðvitað vináttusiðferði. Hvati kenninga hans var þörfin fyrir að búa til módel til þess að koma af stað vakningu um aukið siðferði. Módelið sem honum fannst best til þess fallið, líkt og Aristótelesi og Tómasi Akvínas, var vináttan með áherslu á mikilvægi hennar fyrir einstaklinginn, samfélagið og Guð.

Siðferði getur verið skilgreint sem iðkun þess góða til þess að hjálpa manneskjunni að vera heil og siðferðilegt líf er þá samskipti hennar við aðra. Siðferði er því mögulegt einungis vegna þess að aðrir eru til og það er ein ástæða þess að vináttan er svo unaðsleg, því hún setur það góða í seilingarfjarlægð frá manneskjunni.⁶¹ Út frá þeirri femínísku vináttuskilgreiningu sem ég hef valið að nota verður að taka það fram að aðrir geta verið persónulegt val hvers einstaklings og þarf ekki endilega að vera um manneskju að ræða.

Meðvituðu vináttusiðferði er ætlað að auka vitund manneskjunnar um þær skyldur og þá ábyrgð sem hún tekur sér á hendur þegar hún stofnar til vináttusambands, hvort sem það er við aðrar manneskjur eða Guð. Þessar skyldur og ábyrgð fjalla um heiðarleika, kærleika, athygli og nánd. Að við lærum það að allt siðferði byrjar á og er útkoma okkar af þeirri uppgötvun að fleiri séu til en við sjálf. Það að læra að meta aðra, sjá hvað við erum ólík öðrum en samt þarfnast þeirra svo mikið er nákvæmlega það sem vinátta þarfnast og hvað vinátta kennir.⁶²

---

⁶⁰ Hunt 1992, s. 54

⁶¹ Wadell 1989, s. 5.

⁶² Wadell 1989, s. 145.

Við þurfum að gera okkur grein fyrir því að við erum vinir og hvers við ætlumst sjálf til af okkur sem vinir og öfugt. Meðvitað vináttusiðferði á að vera leiðarljós til þess að viðhalda því góða í vináttunni. Það góða getur meðal annars verið kærleiki, aðdráttarafl og Guð.

Aðalsögupráður meðvitaðs vináttusiðferðis fjallar um náungann. Með meðvituðu vináttusiðferði ætti að vera mögulegt að komast út úr öryggi hinnar vonlausu sjálfelsku og taka áhættuna á að auðga hugmyndir manneskjunnar gagnvart þeirri gestrisni sem snýr að ókunnugum. Því til að efla siðferðið telur P. J. Wadell nauðsynlegt að taka áhættu í samskiptum við aðra, sem að einhverju leyti muni þá sýna veikleika þess sem tekur þá áhættu, en í staðinn mun sá fá tækifæri til að breytast og hin ókunnugi muni breytast úr ókunnugum í vin. P. J. Wadell neitar ekki að horfast í augu við það að slíkt vekur upp hræðslu, áhættu og vonbrigði ef að tengsl náist ekki eða verða ekki að vináttusambandi. Því miður er þetta einn galli þess að sýna hugrekki.⁶³ Þessi hugsjón er mjög lík því sem að femínískir guðfræðingar hafa verið að vekja athygli á. Að andstæðan við vin sé ekki óvinur heldur sá ókunnugi og því er það með velferð allra í huga að mynda vináttusamband og snúa aðstæðunum og tengslum upp í hið gagnstæða.⁶⁴ Slík áhersla og nálgun innan guðfræðinnar hlýtur að hafa mikið vægi þar sem almenn hræðsla virðist ríkja við þann ókunnuga og hið ókunnuga á alheimsvísu. Oft virðist það virka sem töfralausn að það sem getur gert mest fyrir manneskju eða hópa er oft það sem er mest frábrugðið frá henni eða þeim, það sem kemur inn í veröld þess með góðmennsku sem það þekkir ekki og hræðist jafnvel.⁶⁵ Til að virða þann ókunnuga eða hið ókunnuga verðum við að leyfa þeim að halda sérkennum sínum. Þetta er enn eitt atriðið í meðvituðu vináttusiðferði sem fellur vel að femínískri guðfræði og sýn hennar á vináttuna og veröldina. Femínísk guðfræði hefur lagt áherslu á að ólík reynsla og þá sérstaklega reynsla kvenna um allan heim verði viðurkennd, sem og að tengja saman konur frá ólíkum menningar og landsvæðum með það að markmiði að vinátta náist.⁶⁶ Vinátta sem felur í sér viðurkenningu og samkennd ásamt því að snúast um að sækja réttlæti og jafnrétti

---

⁶³ Wadell 1989, s. 147.

⁶⁴ McFague 1987, s. 173.

⁶⁵ Wadell 1989, s. 148.

⁶⁶ Isasi-Díaz, s. 95.

fyrir alla. Það merkilega við hið siðferðislega líf er í raun ekki það að siðferði sé vinátta, heldur það að engin gleymi því að allir vinir hverrar manneskju voru eitt sinn ókunnugir henni.⁶⁷

3.6 Niðurstöður

Ástæða þess hve mikla áherslu ég legg á manneskjuna í þessum kafla er sú að ég tel að femínísk vináttuguðfræði sé mannmiðlæg guðfræði. Slík guðfræði verður að snúast um manneskjuna og það umhverfi sem hún lifir í. Manneskjan er gerandi í sínu lífi en margir þættir eins og mannréttindi, félagslegt umhverfi, samfélag og sjálfsmynd móta hana og líf hennar. Vináttan fagnar ólíkri reynslu og er mikilvægt skref í átt að lækningu fyrir mörg mein samfélagsins. Sérstaklega í ljósi þess að hún getur verið afl til að láta ólíka hópa innan þess mynda vináttu, læra hver af öðrum og setja sameiginleg markmið. Vináttan í iðnvæddum nútímasamfélögum er farin að taka á sig mismunandi form, einkum vegna þeirra breytinga að stórfjölskyldurnar eru að missa tengslin og vinir farnir að fylla upp í skörðin. Þessu þarf samfélagið að aðlagast og gefa vinum og vináttunni stærra ábyrgðarhlutverk og meira mikilvægi. Þar á ég við að vinátta sé tekin alvarlega og hún sé hluti af skuldbindingu og ábyrgð, ásamt því að vera viðurkennd sem hluti af bæði hinu persónulega og opinbera lífi. Einnig að hún verði viðmið sambanda og tengsla innan samfélagsins í staðinn fyrir gagnkynhneigt ástarsamband. Vináttan er líka frelsi, sé frelsi það að fá að vera heill eða óskiptur. Í gegnum vináttu og vináttusambönd upplifa margir hið eina frelsi sem þeir búa við, frelsi til þess að fá að velja þá sem þeir treysta og elska. Það er því mikilvægt að frelsið til þess að mynda sambönd innan samfélagsins verði virt og gert jafn hátt undir höfði. Ólík vináttusambönd fela í sér jákvæð margþætt tengsl því þau eru byggð á gagnkvæmni og viðurkenna það sem er ólíkt án firringar. Munurinn á vináttu felst í reynslu, konur og menn deila sín á milli ólíkri og líkri reynslu um þá hluti og tilfinningar sem þau upplifa sem og deila kynin innbyrðis þeirri sérstöku reynslu sem þau eru ein fær um að eiga. Eitt vináttusamband krefst þó sérstakrar athygli en það er vináttusamband manneskjunnar við sjálfa sig og líkama sinn, en til að vera fær um að elska annað fólk á heilbrigðan hátt verður manneskjan að elska

---

⁶⁷ Wadell 1989, s.148.

sjálfa sig á heilbrigðan hátt. Meðal þeirra aðferða sem til eru og hjálpa okkur að læra að elska á heilbrigðan hátt er meðvitað vináttusiðferði en því er ætlað að koma manneskjunn til meðvitundar um þær skyldur og ábyrgðir sem hún tekur sér á hendur þegar hún stofnar til vináttusambands, hvort sem það er við aðrar manneskjur, sjálfan sig eða Guð.

4. Vinátta Guðs

Í þessum kafla mun ég taka fyrir vináttuna og Guð. Ég mun reyna að sýna fram á möguleika og nauðsyn þess að Guð sé hugsaður sem vinur og hvernig slíkt samband gæti verið uppbyggt. Í fyrsta undirkaflanum mun ég taka fyrir líkingarmálið um Guð þar sem nauðsynlegt er að velta því fyrir sér hvað felst í því að persónugera æðri mátt. Ég mun einnig fjalla lítillega um hugmyndir femínískra guðfræðinga um líkingarmálið og ólíkan guðskilning. Sú spurning sem ég mun leitast við að svara er meðal annars hvað felst í því að yfirgefa foreldralíkinguna um Guð? Ég mun svo strax þar á eftir fara í næsta undirkafla sem ég nefni „Guð sem vinur” en þar mun ég helst styðjast við kenningar femíníska guðfræðingsins og heimspekingsins Sallie McFague. Hún telur að þau þrjú líkön sem hún hefur sett upp sem líkingarmál um Guð geti bæði virkað eins og samskiptabru sem og þrír bitar í púsluspili sem saman mynda heild. Líkönin eru „Guð sem móðir”, „Guð sem elskandi” og „Guð sem vinur”. Í fyrsta líkaninu endurspeglast sköpunarást Guðs (*agape*) með áherslu á rétt ólíkra lífvera til að vera til og nærast. Í öðru líkaninu endurspeglast frelsandi bjargræðismáttur Guðs (*eros*) með útvíkkun gilda fyrir þessar lífverur og þrá Guðs eftir því að þær séu heilar og frjálssar. Í þriðja líkaninu undirstrikast ást Guðs til að viðhalda (*philia*) ánægju þess að allar lífverur sameinist um að njóta samvista hvort við annað og uppsprettu lífs þeirra.⁶⁸ Ég mun leitast við að draga fram kosti og galla þess að hugsa um Guð sem vin sem og að athuga nánar hvað felst í slíkri líkingu fyrir persónulegt samband manneskjunnar við Guð og svo Guðs og veraldarinnar.

Í lok kaflans mun ég svo líta á hugtakið *Agape*, eða ást Guðs, út frá vináttunni. Skilgreining hugtaksins og innihald þess er afar mikilvæg femínískri vináttuguðfræði.

4.1 Líkingarmálið um Guð

Þar sem ætlun mín í þessum kafla er að sýna fram á ágæti þess að nota líkinguna vinur um Guð verð ég að fjalla um það líkingarmál sem hefur fylgt því að persónugera æðri mátt. Mikilvægi þess út frá femínískri guðfræði felst í því að

---

⁶⁸ McFague 1987, s. 169.

læra að forðast staðhæfingarnar; er eða er ekki. Það að hugsa um Guð út frá því að Guð sé karlmaður, gerir Guð ekki að karlmanni. Heldur er líkingarmálið og þörfin fyrir að persónugera Guð einungis ætluð til þess að mynda dýpt fyrir þann sem gerir það. Líkingarmálinu er ætlað að brúa ákveðið bil.⁶⁹ Það að skilgreina líkingarmálið svona hvetur til þess að hver manneskja geti upplifað frelsi og nánd í því að fá að móta sjálf sitt líkingarmál um Guð.

Femínísk Guðfræði hefur lagt á það áherslu að Guð þurfi alls ekki að vera karlkyns þó svo að allflestar líkingar Biblíunnar seti Guð fram sem föður, drottinn, konung o.s.frv. Hefðin hefur því miður haldið fast í þessa túlkun. Í þeim tilgangi að opna fyrir nýja túlkunarmöguleika og líkingar hafa nokkrir þekktustu femínísku guðfræðingar samtímans sett fram kenningar sínar um ólíkan guðskilning og nýjar hugmyndir um samband manneskjunnar við Guð.⁷⁰ Mest hefur farið fyrir líkingunum um Guð sem móður, gyðju eða vin. Líkingin um Guð sem móðir eða gyðju er ætlað að draga fram kvenlega eignleika Guðs en líkingin um Guð sem vin er mun hlutlausari þegar kemur að kvenlegum eða karlmannlegum eiginleikum og líkist meira samfélagslegum eða almennum persónuleika. Ég tel að það líkan hljóti að hafa fleiri möguleika á dýpt og almennum skilningi og tek þar undir kenningar femíníska guðfræðingsins Ann Carr um að það jákvæða við það að setja Guð fram sem vin gefi ekki jafn mikið færi á samkeppni á milli ólíkra einstaklinga eða hópa.⁷¹ Það hlýtur að opna fleiri leiðir fyrir Guð inn í samfélögin. Einnig felst styrkur þess líkans í því að fagna sjálfræði og sjálfstæði einstaklingsins þar sem ný leið hefur verið valin sem setur Guði ekki foreldravald yfir lýð sínum þó svo að sköpunarkrafturinn sé Guðs. Heldur er það þroskamerki á þann veg að einstaklingurinn játar að hafa stjórn á eigin lífi með kraft Guðs að vopni. Hann vill vera í nánu og djúpu sambandi við Guð sem hann hefur sjálfur valið líkingu yfir og ákveðið að treysta.

---

⁶⁹ McFague 1987, s. 32-34.

⁷⁰ McGrath 1998, s. 323.

⁷¹ Carr 1993, s. 223-224.

4.2 Guð sem vinur

Hugtakið Guð hefur vanalega verið notað til að gefa til kynna þann ofurmannlega eða fullkomna veruleika sem býr yfir visku, góðvild og krafti. Það er það sem fólk tilbiður sem skapara, hið æðsta réttlæti, bjargvætt og takmark allra vera. Í kristinni guðfræði sem og öðrum trúarlegum hefðum er Guð miðja og sameining tákna sem saman mynda heilt trúarlegt kerfi sem er fulltrúi þess sem samfélagið telur að sé það allra besta eða góða. Vitnisburður um það sem er talið verk Guðs eða undir áhrifum Guðs er skrásettur og ritin öðlast mikið vægi innan trúarsamfélaganna sem og viðmið þess sem verða oft túlkuð sem viðmið samfélagsins.⁷² Biblían er trúarrit kristinna manna og eru til þó nokkrar heimildir í Gamla testamentinu um líkinguna Guð sem vinur. Gríska orðið *Philos* í grísku þýðingunni á Gamla testamentinu, Septuagintu, þýðir einhver sem er helgur eða heilagur, vígður og útvalinn af Guði, vinur Guðs. Meðal annars eru Abraham og Móses báðir kallaðir vinir Guðs. Þessi skilningur á útvalningu einstaklinga var svo seinna útvíkkaður og útskýrður með viskuhefðinni en í þeirri guðfræði sem hefur þróast frá henni getur Guð verið vinur, vinur lífsins.⁷³ Þýski guðfræðingurinn Jürgen Moltmann var svo fyrstur til þess að fara að nota aftur hugmyndina um vináttuna árið 1975, til að útskýra bæði samband veraldarinnar við Guð sem og persónulegt samband manneskjunnar og Guðs.⁷⁴

Ef að manneskjur eiga að hafa einhvern möguleika á því að nota líkinguna um Guð sem vin til að auðgast og styrkjast í trú sinni er ómögulegt að Guð sé fjarlægur alvaldur nær einangraður í handanveruleika sínum, líkt og var sett fram á fyrsta Vatíkaniþinginu árið 1870 og kaþólska kirkjan stendur enn við.⁷⁵ Femíníski heimspekingurinn og guðfræðingurinn Sallie McFague hefur gagnrýnt þessa fjarlægu guðsmynd mjög mikið en kenning hennar um Guð er að ekki er hægt að tala um Guð og veröldina, heldur að veröldin öll sé Guð. Að Guð sé ekki hlutur, útskýring eða vera heldur gleðitíðindin um veruleikann. Játning þess sem trúir á Guð felur þá í sér algjört og djúpt traust á góðsemi og gæði veruleikans sem og hlutanna og málanna innan hans. Þessu trausti fylgir sú vitneskja að manneskjan

⁷² Johnson 1996, s. 128-129.

⁷³ Moltmann-Wendel 2001, s. 10-11.

⁷⁴ Moltmann-Wendel 2001, s. 17.

⁷⁵ McFague 1993, s. 136.

hafi ekki skapað sig sjálf og þakklæti gagnvart því sem skapaði hana, að allt líf sé líf Guðs og líf Guðs eða veruleiki sé skilgreindur af ást.⁷⁶ Út frá þessari skilgreiningu tel ég að hægt sé að móta líkingarmálið um Guð sem vin en fyrst þarf að kollvarpa hugmyndum Aristótelesar um það að vinir verða að vera jafningjar til að geta talist ástvinir eða fallið undir þriðju gerðina af vináttu. Í þeim skilningi er engin von fyrir vináttusamband á milli manneskju og Guðs og því þurfum við nýjar hugmyndir.⁷⁷ Rithöfundurinn og fræðimaðurinn C. S. Lewis (1898-1963) skrifaði um vináttuna í bók sinni *Four Loves* eftirfarandi: „Lovers are normally face to face, absorbed in each other; friends, side by side, absorbed in some common interest.”⁷⁸ Út frá slíkri hugmynd er það sameiginleg hugsjón sem bindur vini saman en dæmi um slíkt má meðal annars finna hjá trúarhreyfingunni Kvekurum sem kalla sig „Samfélag vina”. Þeir undirstrika þetta stef með skuldbindingu þess verks sem er gert af sameiginlegri hugsjón. Með þetta til hliðsjónar gæti vináttan á milli Guðs og manneskja miðað við sameiginlega hugsjón og ég tel að svo ætti að vera. Ekki er heldur hægt að draga úr mikilvægi þess í vináttusamböndum Guðs og manna að deila hugsjónum. Það frelsar vináttusambandið frá sjálfhverfum einstaklingsmiðuðum sígildum rótum þess, án þess þó að niðurlægja grundvöll vináttunnar sem er enn sá að hver manneskja kjósi það af fúsum og frjálsum vilja og af gleði að stofna til vináttu við Guð, með þeim skuldbindingum og því trausti sem áður hefur verið nefnt í þessari ritgerð en með gagnkvæmum áhuga á málefnum beggja, velferð jarðarinnar og allra lífvera. Enn fremur er þetta líkan af vináttu ekki einskorðað við fáa heldur geta margir staðið hlið við hlið og haft sameiginlega hugsjón og velferð allra í huga án þess að hugsa eins. Þetta líkan biður um langmestu viðbrögðin og sættir sig ekki við áhugaleysi⁷⁹ en líkanið sýnir einnig mesta þroskann af þeim þremur sem var minnst á í upphafi kaflans því það einkennist af eiginlegri gagnkvæmni og gefur til kynna að vinur er ekki háður því að vinir hans sjái óþarflega um hann heldur ríkir ábyrgð gagnvart hver öðrum.⁸⁰ Það að þroskast og verða fullorðinn er umbreyting frá því að vera ósjálfbjarga og

---

⁷⁶ McFague 2001, s. 133.

⁷⁷ McFague 1987, s.158.

⁷⁸ Lewis 1970, s. 91.

⁷⁹ McFague 1987, s. 172

⁸⁰ McFague 1987, s. 165-167

ósjálfstæður yfir í það að verða sjálfbjarga og sjálfstæður. Það ætti einnig að mínu mati að fylgjast að í samskiptum við Guð, með meiri þroska erum við betur í stakk búin til þess að taka meiri ábyrgð með Guði á velferð náungans og sköpunarverki Guðs. Guð sem vinur beinlínis þráir og biður manneskjurnar sem þroskað, fullorðið fólk um að taka þátt í viðhaldinu sem þarf til að sköpunarverk Guðs fái að njóta sín og þeir sem eru tilbúnir að ganga til liðs við Guð á þeim forsendum kallast hvorki börn Guðs né elskendur heldur vinir.⁸¹ Það er svo náðin sem er að verki þegar manneskjurnar opna sjálfan sig, líkama sinn, sál sína og huga í vináttu gagnvart Guði í sjálfum sér, í kringum sig og fyrir utan sig.⁸²

Þetta vináttulíkan er líkan vonar sem býður örvæntingunni byrginn: Guð er þessa heims, Guð er með okkur í þessum heimi sem vinur og samstarfsmanneskja í gegnum gleði og þjáningar og Guð er til staðar í því samfélagi vina sem kölluð er kirkja.⁸³ Allir geta orðið börn og svo vinir Guðs, ekki með skírn eins og margar kirkjudeildir halda enn fram, heldur einfaldlega með því að fæðast og vera hluti af sköpunarverki Guðs.⁸⁴ Einstaklingarnir sækja kirkju til þess að deila með sér þeim Guði sem þeir hafa fundið innra með sér en ekki til þess að finna Guð. Því miður hafa langflestar kristnar kirkjudeildir haldið sig við það líkingarmál sem líkir Guði við anda, en það hefur verið gagnrýnt í gegnum femíníska guðfræði fyrir að vera litlaus, formlaus og óljós líking. Auk þess sem það líkingarmál hefur ekki dregið fram jákvæðan mannskilning eða sýnt nægjanlega fram á það traust sem Guð bindur við sambandið við lífverur sínar. Guð líkar við manneskjur, Guð hefur valið sjálft að vera í sambandi við veröldina, að bindast henni af fúsum og frjálsum vilja og af skuldbindingu gagnvart velferð allra og alls sem er innan hennar.⁸⁵ Guð virðir og er annt um manneskjurnar og veröldina alla. Það er einmitt sú sýn og jákvæðni sem femínísk guðfræði metur mikils ásamt því að sem vinur er Guð hlustandi sem hvetur konur til að tala og er áhugasamur um reynslu þeirra.⁸⁶ Enn fremur býðst öllum frjálst, bæði konum og mönnum, að velja sér Guð sem hefur

---

⁸¹ McFague 1987, s.165.

⁸² Moltmann-Wendel 2001, s.65.

⁸³ McFague 1987, s. 167.

⁸⁴ Moltmann-Wendel 2001, s.106.

⁸⁵ McFague 2001, s.171.

⁸⁶ Moltmann-Wendel 2001, s. 29.

valið það og það að ganga inn í slíkt samband hlýtur að fela í sér að manneskjan og Guð eru bæði traustsins verð, tilbúin fyrir þær skuldbindingar sem þurfa að verða og full þolgæði gagnvart hvort öðru.⁸⁷ Hér er vináttan við Guð ekki kenning eða kredda heldur tilboð um að skuldbinda sig Guði, án allra þeirra afskræminga og yferráða sem hafa verið sett fram um slík samband.⁸⁸

4.3 *Agape, gagnkvæm ást Guðs*

Philia hefur oft verið borið saman við *agape* því í óhag. Fyrra hugtakið er skilyrt og sértækt á meðan seinna hugtakið gerir engan greinamun og er opið. Því hefur það reynst erfitt að tengja ást Guðs við vináttuna því Guð gerir ekki upp á milli, á sér ekki eftirlæti og velur sér því ekki vini.⁸⁹ Þegar kristindómurinn ákvað að skilgreina *agape* sem hina viðeigandi ást sem væri bæði skilyrðislaus og almenn, varð *philia* annars flokks ást er skorti eðlilega það sem *agape* hafði.⁹⁰ Hvernig er þá *agape*, gríska orðið ást úr Septuagintunni og Nýja testamentinu, skylt vináttu og löngun? Út frá ritningunni og guðfræðinni hafa komið ýmsar útskýringar og kenningar um *agape*, til dæmis; ástríðufull ást gagnvart skapanum, vakandi þrá, heit löngun, staðföst trúmennska, náungakærleikur, einbeitt ákvörðun og ást gagnvart þeim sem eru taldir ókunnugir eða óvinir.⁹¹ *Agape* hefur þó oftast verið skilgreint og notað sem orð yfir sjálfsfórnanndi og einhliða ást. Ég tel óhætt að halda því fram að ekkert slíkt er til í vináttu. Þegar guðfræði og vinátta falla í sama farveg verður að líta *agape* öðrum augum en áður. Innan femínískrar sið- og guðfræði hefur verið lagt til að *agape* sé gagnkvæmni, gagnkvæm ást og löngun. Sérstaklega verður að breyta fyrri notkun orðsins vegna þeirrar óásættanlegu áherslu kristinna trúarbragða á konur að fórna sjálfum sér og festast inn á einkasviðinu.⁹² Vináttan er stórkostlegt líkan fyrir gagnkvæmni því í henni eru

---

⁸⁷ McFague 1987, s.172

⁸⁸ Moltmann-Wendel 2001, s. 30.

⁸⁹ McFague 1987, s.160.

⁹⁰ Wadell 1989, s. 70-71

⁹¹ Hall 1996, s. 3-4.

⁹² Andolsen 1994, s. 146-47.

báðir aðillar, staðfestir og auðgaðir.⁹³ Sem og gagnkvæmni milli kynjanna og persónulega og opinbera sviðsins án þess að afneita þeirri ást og löngun sem *agape*, *eros* og *philia* fela öll í sér. Femínískri guðfræðingurinn Carter Heyward orðaði þetta svo: „Our power is a shared power; God is our power and God is erotic as well as being agapic and philial.”⁹⁴ Það er nauðsynlegt að þessi þrjú hugtök *agape*, *eros* og *philia* fái að halda sjálfstæði sínu og verði viðurkennd sem sérkenni án þess að einu sé gert hærra undir höfði en öðru eða verið sé að bera þau saman og reyna að innlima þau hvert í annað. Vináttan gefur þetta frelsi og hvert vináttusamband ber í sér ást, erótík og vináttu. Því ætti *agape* að vera skilgreind sem gagnkvæm ást Guðs, til þess að ná markmiði sínu, sem er að ná til allra.

4.4 Niðurstöður

Mikilvægi líkingarmálsins út frá femínískri guðfræði felst í því að læra að forðast staðhæfingarnar; er eða er ekki. Líkingarmálið og þörfin fyrir að persónugera Guð er einungis ætlað til þess að mynda dýpt í sambandi manneskjunnar við Guð. Því er mikilvægt út frá femínískri guðfræði að hvetja til þess að hver manneskja geti upplifað frelsi og nánd í því að fá að móta sjálf sitt líkingarmál um Guð. Meðal þess sem líkingarmálið býður upp á er líkingin um Guð sem vin. Styrkur þeirrar líkingar felst í því að fagna sjálffræði og sjálfstæði einstaklingsins þar sem ný leið hefur verið valin, sem setur Guði ekki foreldravald þó svo að sköpunarkrafturinn sé Guðs. Femínískri guðfræðingurinn og heimspekingurinn Sallie McFague telur að ef slíkt á að geta verið möguleiki fyrir manneskjurnar er ómögulegt að Guð sé fjarlægur alvaldur, einangraður í handanveruleika sínum. Kenning hennar um Guð er sú að ekki sé hægt að tala um Guð og veröldina, heldur að veröldin öll sé Guð. Ég tel að slík guðsmynd sé mjög hentug þegar nota á líkinguna um Guð sem vin og með þetta til hliðsjónar gæti vináttan á milli Guðs og manneskjunnar miðað við sameiginlega hugsjón og gagnkvæmi. Út frá ritningunni og guðfræðinni hafa komið ýmsar útskýringar og kenningar um *agape* en það hefur þó oftast verið skilgreint og notað sem orð yfir sjálfsfórnanandi og einhliða ást. Ég tel óhætt að halda því fram að ekkert slíkt er til í vináttu og því ætti *agape* að vera skilgreind

---

⁹³ Haney 1980, s. 6.

⁹⁴ Heyward 1989, s. 99.

sem gagnkvæm ást Guðs, til þess að ná markmiði sínu, sem er að ná til allra og gefa tækifæri á því að nota líkingarmálið óhindrað. Þó að ekki sé litið á Guð sem vin er ákveðinn samhljómur á milli þess sem það samband felur í sér og því að vera í frjálsum tengslum með sjálfþæði, sjálfstæði og frelsi til þess að velja.

5. Femínísk Vináttuguðfræði

Í þessum kafla mun ég athuga hvort að til sé eitthvað sem við getum kallað Femíníska vináttuguðfræði og hvernig þá slík guðfræði sé hugsuð og uppbyggð.

Ég mun velta því fyrir mér hvort að vinátta og guðfræði eigi samleið eða hvort að vináttan sé einungis eitt af frumefnum guðfræðinnar og því ekki nægur grundvöllur fyrir einhverja ákveðna tegund af guðfræði kennda við hana. Slíkur grundvöllur er ef til vill ekki fyrir hendi ef að ekki kæmi til sú þörf fyrir breytingar og bættari afstöðu sem femínísk guðfræði og frelsunar guðfræði krefst.

Ég mun einnig fjalla ítarlega um femíníska guð- og siðfræðinginn Mary Hunt og kenningar hennar og nýtt líkan um og fyrir „femíníska guðfræði vináttunnar.“ Þær kenningar setur hún fram af umhyggju og áhuga fyrir því að til sé bættari guð- og siðfræðilegur heimur. Heimur þar sem margskonar sambönd eru örugg og fá tækifæri til þess að leiða gott af sér, þroskast og eflast með mönnum og með Guði. Slíkt telur Hunt að sé grundvallaratriði fyrir guðfræðina ef að hún ætli að lifa af þá afhelgun sem eigi sér stað í heiminum og færast til nútímans og þeirrar tengslamyndunnar sem á sér stað innan hans. Hún sér líka tækifæri í kenningum sínum til þess að kenna komandi kynslóðum hversu máttugt og gott það er að elska og bera umhyggju, en það er hugsjón sem ég tel að flestir geti fallist á.⁹⁵ Í seinni hluta kaflans mun ég svo skoða femíníska guðfræði og í ljósi hennar, afl vináttunnar. Þar mun ég beina sjónum mínum að krafti og upphafningu vináttunnar innan hennar sem og hvernig ólíkir femínískir guðfræðingar fjalla um vináttuna. Þær konur sem ég mun helst taka fyrir eru Mary Hunt, Elisabeth Moltmann-Wendel, Sallie McFague og Carter Hayward. Þessar konur urðu fyrir vali mínu til að sýna fram á breiddina sem femínísk guðfræði hefur upp á að bjóða. Einnig mun ég gera að umfjöllunarefni mínu hvata femínískrar guðfræði og af hverju konum virðist vera svona sérstaklega umhugað um vináttuna og meðhöndlun hennar innan femínískrar guðfræði.

---

⁹⁵ Hunt 1992, s. 1-2.

5.1 *Hvatar að guðfræði um vináttuna*

Öll sambönd eru ekki vináttusambönd heldur sérstök og mikilvæg manneskjuleg viðleitni til þess að elska og vera elskaður á viðunandi hátt. Vináttan út frá eðli sínu gerir ráð fyrir að manneskjur lifi í tengslum hver við aðra og að þau tengsl séu góð. Vináttan er mikilvægt guðfræðilegt uppbyggingarafl vegna þess að hún varpar ljósi á spurningarnar um raunverulegan tilgang lífsins og gildi. Guðfræðin á því að geta sett vináttuna fram sem eitthvað til að gagnrýna og greina og síðast en ekki síst til að nota. Vináttan hlýtur að geta talist til frumefna guðfræðinnar ef að guðfræðinni er ætlað á annað borð að vera mannmiðlæg.⁹⁶ Líkt og í frelsunarguðfræði þar sem guðfræðingarnir krefjast þess að sú guðfræði sem er borin fram sé á ábyrgð samfélagsins, að samfélagið séu vinir í leit að réttlæti með Guð miðlægan. Þörfin á jöfnuði í heiminum og réttlæti endurspeglar því mannmiðlega guðfræði.⁹⁷ Femínísk guðfræði á rætur sínar í þeim hugsunarhætti en hennar útgagnspunktur er reynsla hvernar manneskju ásamt jákvæðum mannskilningi og sú krafa að komast af jaðrinum og inn í miðju. Hún hjálpar minnihluta hópum að komast í samband við stærri samfélög og að bera skýrt fram og skýra frá því hvað það er sem er þeim mikilvægt og dýrmæt.⁹⁸ Guðfræði vináttunnar mætti skilgreina sem sameiningarmátt þessara tveggja stefna ásamt því að efla tengsl manna við sjálfan sig, aðrar manneskjur, veröldina og Guð. Að vinir séu þeir sem bera í sér kraftinn til þess að hjálpa hver öðrum í leitinni að réttlæti. Með jákvæðri sýn á manneskjuna og hvað það geti verið jákvætt að elska náungann og ekki síður sjálfan sig, opnast mun fleiri tengsla möguleikar og það er forsenda þess hvers vegna femínistar horfa vonaraugum á vináttuna. Ég tel það sé greinilegt að guðfræði og vinátta eigi samleið og að ekkert þurfi að standa í vegi fyrir því að hægt sé að þróa það samband á marga vegu en það er einmitt það sem að femínískir guðfræðingar hafa verið að gera á meðan vináttan virðist hafa orðið útundan í öðrum guðfræðistefnum.

---

⁹⁶ Hunt 1992, s. 7-8.

⁹⁷ Miller og Grenz 1998, s. 147-9

⁹⁸ Hunt 1992, s. 9.

5.2 *Mary Hunt og femínísk guðfræði vináttunnar*

Mary E. Hunt Ph.D. er femínískur guð- og siðfræðingur frá Norður-Ameríku, játar kaþólska trú og aðhyllist frelsunarguðfræði. Árið 1992 gaf hún út bók sína *Fierce Tenderness, A Feminist Theology Of Friendship*. Í henni kynnti hún kenningar sínar og lagði til nýtt líkan um vináttu sem ég leyfi mér að þýða sem vináttulíkan hinnar áköfu blíðu. Fyrir verk sitt hefur hún fengið mikið lof, athygli og viðurkenningu og hefur það opnað fleiri tækifæri fyrir vináttuna út frá sjónarhóli femínískrar guðfræði. Ég tel að það sé mjög gagnlegt að varpa því fram og nota, það er mjög upplífandi, stórtækt, ýtið og upprunnið úr lífinu sjálfu. Einnig sýnir það kjark og hugrekki og tekur fyrsta skrefið gagnvart holdtekujúmynd einstaklinga og veraldarhyggju þessa heims og nálgun þess gefur til kynna að vinalegt viðhorf gagnvart allri sköpuninni sé mögulegt.⁹⁹ Vináttulíkani hinnar áköfu blíðu er ætlað að hvetja til þess að manneskjan setji fram kröfu um gæði þess lífs sem hún sjálf velur, til að staðfesta þær ákvarðanir sem vinir hennar taka og til að vera þakklát fyrir athygli og eftirtekt þeirra. Líkanið er ætlað báðum kynjum þó að það sé upprunnið úr vináttu kvenna og leggi áherslu á eigin reynslu þeirra sem það nota.¹⁰⁰ Mary Hunt orðar það sjálf svona:

I envision this model of fierce tenderness as especially useful to people who want to teach the next generation by example how to love well. It is a kind of feminist theological primer for those who seek new models for ethical reflection, new lenses through which to filter their own experiences... human friendship serves as a useful paradigm of right relation for the whole of creation. Friendship is the model of healthy relating and the goal of human community.¹⁰¹

Vináttulíkan hinnar áköfu blíðu saman stendur af fjórum efnisþáttum sem eru ást (love), máttur (power), líkamleg snerting (embodiment) og andleg viðleitni (spirituality). Líkanið viðurkennir að önnur öfl séu til staðar en að þessi fjögur áður nefndu séu útlínur þess, vegna þess að það sé á grunni þeirra sem við skiljum, tengjum og nefnum sérstök sambönd vináttusambönd og önnur eitthvað annað. Þessi fjögur öfl þurfa að vera í jafnvægi ef að vináttunni á ekki að standa ógn af

---

⁹⁹ Hunt 1992, s.106.

¹⁰⁰ Hunt 1992, s. 94.

¹⁰¹ Hunt 1992, s. 2.

þeim og takmark þeirra þarf að vera sköpunarþrá.¹⁰² En til að vinna betur með líkanið leggur Hunt fram nýjar skilgreiningar á ástinni, mættinum, líkamlegu snertingunni og andlegu viðleitninni sem nauðsynlegt er að kynna.

Fyrst er það ástin sem hún leggur til að sé hugsuð sem skuldbinding til að dýpka samhug án þess að einstaklingarnir þurfi að kosta til sérstæði sitt. Hún leggur til að hún sé viðurkennd sem útvíkuð hugmynd sköpunarinnar sem feli í sér marga ólíka hluti og koma fram úr sömu reynslu og eining innan fjölbreytileikans. Hunt lýsir þessu einnig sem svo: „...love is an orientation toward the world as if my friend and I were more united than separated, more at one among the many than separate and alone.”¹⁰³

Hunt leggur til í framhaldinu að mátturinn sé geta manneskjunnar til að taka ákvarðanir fyrir sjálfa sig, ósjálfbjarga börn sín og með samfélaginu. Þó enn sé langt í land með að slíkur skilningur sé settur fram af mætti er samt gagnlegt að hafa jákvæða skilgreiningu á þátttöku hans til að ganga út frá. Hún skiptir mættinum í tvær gerðir, önnur gerðin er félagsleg en hin er persónuleg. Setur Hunt fram þá fullyrðingu að vináttusamband sé það samband þar sem er mestar líkur eru á uppgjöf og þátttöku í því samhengi að umbreyta mætti og svo hvetja til notkunar hans.¹⁰⁴

Málin vandast þegar kemur að þriðja aflinu sem er líkamleg snerting, en líkanið gerir manneskjunni kleift að sjá hvernig snertingin er hluti af vináttusambandinu á svo margan hátt. Með líkamlegri snertingu er átt við faðmlög, nudd, kossa, klapp, knús, ástaratlot og hverja þá snertingu sem að sprettur upp af heilbrigðum tilfinningum. Hunt telur þetta nauðsynlegt skref í átt til þess að vináttusamband verði viðmiðið í samfélaginu en ekki gagnkynhneigt hjónband, frá einskorðuðum fókusi við líkama sem eru giftir til víðari skilnings á þeim djúpu og þýðingarmiklu líkamlegu tengslum sem vinir eiga og hafa möguleika á. Hún bendir á að það sé verk guðfræðinnar að leggja áherslu á gæði og sköpunargleði nautnanna í staðinn fyrir að koma inn samviskubiti fyrir líkamlega snertingu og þess konar ánægju: „ It is embodied beings who are friends...This is after all the essence of embodiment,

---

¹⁰² Hunt 1992, s. 98-99.

¹⁰³ Hunt 1992, s.100

¹⁰⁴ Hunt 1992, s. 101-2

enjoying the choice to love and be loved in the fullness of physical selves”.¹⁰⁵ Að það séu verur með líkama sem myndi vináttu og tengsl og að þau tengsl ættu að bera í sér alla þá möguleika á að elska og vera elskaður til fulls, þar á meðal í gegnum líkamlega snertingu og nautnir.

Andlega viðleitni skilgreinir Hunt sem kröfu þess að taka sjálfur þær ákvarðanir sem snerta gæði þess lífs sem manneskjan lifir og samfélagsins sem hún lifir í. Einnig að það sé að gefa þeim mörgu tækifærum gaum sem eru til staðar til að hafa áhrif á það hvernig við lifum, óháð því hversu lengi við lifum. Andleg viðleitnin er þá meðal annars hluti af vísvitandi og ábyrgri framför til að taka ákvarðanir sem varða allt samfélagið, t.d. um trúarlega hefð, hvernig jarðarfarir eiga að vera o.s.frv, sem og til að auðga sitt eigið líf og þroskast.¹⁰⁶

Líkanið setur það fram að út frá þessum skilgreiningum sé vinátta tiltæk fyrir alla og ekkert í líkaninu krefst þess að vinir séu af sama kyni eða kynþætti, aldri, stétt eða sömu þjóðar. Ekkert í líkaninu gerir heldur ráð fyrir að það sé eitt samband né sérstök uppskrift til fyrir sambönd sem sé yfir önnur hafin, heldur er líkanið nægjanlega sveigjanlegt til að ná yfir margbreytileika þeirra sambanda sem vinir stofna til. Líkanið veitir því sem við köllum bestu vinum athygli en gerir þá ekki að þungamiðju reynslunnar eða ofmetur þá. Líkanið undirstrikar líka vel þá staðreynd að vináttusambönd eru oft í óvissu, eru eldfim og mælast eftir gæðum en ekki magni. Því verður að veita því eftirtekt að vináttusambönd verða til og eru tjáð á mismunandi skeiðum lífsins og get ekki verið aðskilin þeim. Fólk getur kennt vináttu og lært vinskap og hvert vináttusamband er að einhverju leyti æfing fyrir það næsta, eða felur í sér lærdóm sem nýtist í öðrum tengslum.¹⁰⁷

Hunt leggur sjálf fram nokkra gagnrýni á líkanið og setur fram þrenns konar athugasemdir. Í fyrsta lagi bendir hún á að líkanið nái ekki yfir hina dularfullu víddir vináttunnar og á þar við hverjir parast sem vinir o.s.frv. Í öðru lagi minnir hún á það að líkanið er fengið úr reynslu kvenna en telur sig hafa lagt það fram til notkunar fyrir bæði kynin og í þriðja lagi nefnir hún takmörkun líkansins fyrir þá reynslu sem kemur með æfingunni. Hún spyr hvort að líkanið gefi svigrúm fyrir þróun innan þess og vonast eftir uppbyggilegri gagnrýni þeirra sem telja sig geta

---

¹⁰⁵ Hunt 1992, s. 103-4.

¹⁰⁶ Hunt 1992, s. 105.

¹⁰⁷ Hunt 1992, s. 106-8.

notast við það.¹⁰⁸ Sú gagnrýni sem hefur hvað helst beinst að Mary Hunt og vináttulíkaninu hennar um ákafa blíðu, kemur frá femíníska guðfræðingnum Elisabeth Moltmann-Wendel. Hún gagnrýnir hana fyrir að femínísk sýn hennar á vináttuna sé komin of langt frá kristinni hefð og standi ekki undir sér í raunveruleikanum.¹⁰⁹ Það þykir mér frekar bera vott um íhaldsemi og ótta heldur en annað. Því líkaninu er ætlað að beinast gegn hefðbundnum kristnum skilningi á vináttunni og Hunt hefur áður tekið það fram hver skilningur hennar á hefðinn sé en hún orðar það sjálf svona:

We live into new patterns and values, and the children live with us. Then we reflect on our experiences and pass them on, not as ethical imperatives to be followed mindlessly, but as historical examples of faithful life, of right relation. From here, our children are on their own, invited to bring the best of what we have created to bear on their new situation. This is what it means to be part of a tradition.¹¹⁰

Samkvæmt henni er hefðin eitthvað sem breytist með hverri kynslóð, í raun eitthvað sem við veljum og höfnum og endurspeglar okkur sjálf að mörgu leyti.

Líkanið í notkun er greiningarverkfæri þess sem notar það til að finna og bera kennsl á öflin sem þrífast innan vináttunnar. Ég tel að líkanið sé mjög í anda þeirrar skilgreiningar sem femínísk guðfræði hefur sett fram um hugtakið vinátta og það sé því gagnlegt sem áframhaldandi greining á hugtakinu í framkvæmd. Einnig er það fyrsta skrefið gagnvart því að guðfræðin fari að nota og þora að greina og gagnrýna vináttuna og jafnvel læri að meta mátt hennar og kosti gagnvart siðferðis- og guðfræðilegum málefnum.

5.3 *Femínísk guðfræði og vináttan*

Reynsla kvenna sýnir glöggt hve vináttan er mikilvægur hluti lífs þeirra og afl vináttunnar verður seint ofmetið eins og fram hefur komið í þessari ritgerð. Femínísk guðfræði hefur einbeitt sé að því að móta guðfræði sem tekur á því sem er að gerast og skiptir virkilega máli fyrir bæði guðdómlegt og mennskt líf.¹¹¹

---

¹⁰⁸ Hunt 1992, s. 113-15.

¹⁰⁹ Moltmann-Wendel 2001, s. 25.

¹¹⁰ Hunt 1992, s. 15.

¹¹¹ Japinga 1999, s. 21.

Vináttan nær til beggja þessa þátta og tel ég að femínísk guðfræði hafi einna helst haldið vináttunni á lofti sem umbreytingarmætti og tjáningu ástar og trausts af þeim guðfræðistefnum sem eru mest áberandi í samtíma okkar. Áherslurnar hafa þó verið ólíkar sem sýnir svo sterkt þá fjölbreytni sem femínísk guðfræði býr yfir og notar. Femínísk guðfræði virðist gera sér grein fyrir því að vinir bjóða upp á einstakan skilningi á mennsku og mannúð sem er ómetanlegur, ekki hvað síst fyrir þann heim sem við lifum í.¹¹² Femíníski guðfræðingurinn Carter Heyward kallar þetta kraftaverk samræðunnar, að með því að einbeita okkur að gæðunum í tengslum okkar við annað fólk getum við verið öðruvísi en samt ekki ókunnug eða firrt. Hún leggur fram þá spurningu hvort að þessi tengsl ættu ekki að vera möguleg og beinlínis þráð af okkur manneskjunum og öllu sem er í kringum okkur?¹¹³ Í bók sinni *Redemption of God: a Theology of Mutual Relation* setur hún fram að Guð sé kraftur tengsla og sambanda og að við séum í stöðugum tengslum en ekki ein eða einangruð. Einnig setur Heyward fram að takmark okkar eigi að vera að heimur þar sem manneskjur Guðs séu virkar í gegnum hverja aðra og í gegnum Guð sem vinnur svo í gegnum okkur öll. Útkoman verður þá heimur sem er meira mennskur og meira guðdómlegur og vináttan er til staðar á báðum sviðum.¹¹⁴ Mary Hunt, Sallie McFague og Elisabeth Moltmann-Wendel taka þessa guðfræðisýn í sitt hvora áttina að mínu mati, Hunt frá sjónarhóli manneskjunnar, McFague út frá umhverfinu og Moltmann-Wendel út frá líkamanum og persónunni sjálfri, með mun meiri áherslu á kristna hefð en hinar áður nefndu. Það sem þær grípa allar á lofti er að vinátta er sérstakt afl, afl sem er kærleiksríkt og inniheldur bæði guðdómleika og mennsku, ásamt því að geta dýpkað skilning okkar fyrir nær öllu sem við reynum, upplifum eða lifum með. Þær biðja um skilning og kærleika gagnvart öðrum, sjálfum okkur, sköpunarverkinu og þeim guðskilningi sem við teljum að henti okkur best. Því er það mikilvægt að við getum sett ákveðið regnhlífarhugtak yfir svo stórbrotna og áhrifamikla guðfræði til þess að staðfesta og viðurkenna að allir þessi þættir eru jafnmikilvægir. Enn fremur til að sýna fram á nauðsyn þess að ákveðið jafnvægi á milli þeirri myndist.

---

¹¹² Hunt 1992, s. 169.

¹¹³ Heyward 1994, s. 69.

¹¹⁴ Heyward 1982.

Þetta regnhlífarhugtak hef ég gert að efni þessarar ritgerðar og kalla femíníska vináttuguðfræði.

5.4 Niðurstöður

Niðurstöður þessa kafla er þær að vináttan er mikilvægt guðfræðilegt uppbyggingarafl vegna þess að hún varpar ljósi á spurningarnar um raunverulegan tilgang lífsins og gildi. Því er hún mannmiðlæg og hentar guðfræðinni vel og virðist femínísk guðfræði taka þeim möguleika með opnum örmum. Vináttuguðfræði hefur þann kjark líkt og vináttulíkan Mary Hunt sýnir fram á, að hún reynir að skilgreina vináttuna og fara yfir kosti hennar og galla út frá guðfræðilegum forsendum og nota hana í viðleitni sinni að ná til sem flestra einstaklinga á þeirra forsendum og því sem þeir þekkja hvað best, sem er vináttan, hin kærleiksríku tengsl. Þau tengsl eru svo yfirfærð sérstaklega af femínískum guðfræðingum á náttúruna, eigin líkama og sköpunina alla sem hlýtur að vera stórkostlegur tengipunktur við það guðdómlega sem við berum öll innra með okkur.

Lokaniðurstöður

Í þessari ritgerð hef ég markvisst miðað að því að fá svar við rannsóknarspurningunni sem ég lagði upp með í byrjun; Út á hvað gengur femínísk vináttuguðfræði, hver er hvati hennar og hverju getur hún áorkað?

Í öðrum kafla leitaðist ég við að skilgreina hugtakið vinátta út frá femínískri guðfræði. Það sem stendur upp úr út frá þeirri skilgreiningu er án efa að andstaðan við vin er ekki óvinur heldur ókunnugur. Eitthvað sem felur ekki í sér neikvæðni eða óvild heldur upphefur þá viðleitni að umbreyta og umvefja. Bakgrunnur vináttunnar í heimspeki, sið- og guðfræði, einkum Nýja testamentinu, var skoðaður lítillega í kaflanum. Þar var líkan Aristótelesar um vináttuna gagnrýnt og talið óhagstætt fyrir nútíma vináttuskilning og

samfélagslegt umhverfi. Einnig var stöðum rennt undir þá kenningu að túlka mætti Jesú sem fyrirmynd vina og frumkirkjuna sem samfélag vina, en slík kenning ýtir undir mannmiðlæga, fordómalaus og kærleiksríka guðfræði.

Í þriðja kafla beindi ég sjónum mínum að náunganum og því umhverfi sem hann lifir í. Helstu niðurstöður voru að vináttusíðferði er nauðsynlegt og að samfélagið verður meira og meira knúið til þess í nútímanum að veita vináttunni frekari athygli og fela henni meiri ábyrgð. Hvorki er hægt að líða fordóma gagnvart henni, kynbundnu atferli hennar né ólíkum vináttusamböndum. Vináttuna á að upphefja sem form af dýrmætu frelsi sem leitar bæði inn á svið persónulegs og opinbers lífs. Hún er kraftur og þroskataeki gagnvart manneskjinni sjálfri, sjálfsmýnd hennar og sjálfsástar, sem og gagnvart þeim sem manneskjan lifir með og umgengst.

Í fjórða kafla velti ég fyrir mér sambandi manneskjunnar og Guðs út frá vináttunni. Niðurstaða mín í þeim kafla var að slíkt líkingarmál er þroskamerki sem felur í sér sameiginlega ábyrgð og gagnkvæmni gagnvart sköpunarverkinu og í sambandinu sjálfu á milli Guðs og manneskjunnar. Ég tel það vera undirstöðu þess að eiga innilegt samband við guðsmýnd sína.

Í fimmta kafla setti ég fram vináttulíkan hinnar áköfu blíðu, sem eru kenning femíníska guðfræðingsins Mary Hunt. Það líkan tel ég vera eitt það gagnlegasta sinnar tegundar til þess að átta okkur á þeim öflum sem heilbrigð vinátta og vináttusamband samanstanda af. Einnig gagnast það okkur til að þora að skilgreina þau upp á nýtt og vinna með þau frá guðfræðilegu sjónarhorni. Það er einmitt það sem að ólíkir femínískir guðfræðingar eru að takast á við í samtíma okkar, að gera vináttuna að krafti til þess að takast á við nútíma aðstæður og atburði í gegnum mannmiðlæga guðfræði. Ég tel að sú viðleitni sé ákaflega mikilvæg fyrir þá baráttu sem trúin hefur þurft að hefja gegn afhelgun og til að vera í tengslum við samfélagið og sýna fram á hvað það getur verið jákvætt að elska náungan og sjálfan sig.

Vonast ég til að hugtakið femínísk vináttuguðfræði komist nálægt því að umvefja slíka sýn sem fram hefur komið í þessari ritgerð, komi á framfæri í heilstæðri mynd hvaðan hún kemur og hverju hún getur áorkað. Femínísk vináttuguðfræði er vissulega merkileg guðfræði og á skilið að fá tækifæri og viðurkenningu. Hún getur áorkað því að stuðla að auknu jafnrétti, gagnkvæmni og sýnt fram á að trúarhefð er lifandi kraftur sem breytist, endurnýjast og helst í

hendur við þær aðstæður og uppgötvanir sem við lifum einmitt núna við. Ég tel að það sé hennar sterkasta hlið ásamt því að vera heppilegt umhyggju- og nándarhugtak fyrir slíka sýn. Hún sýnir í verki og hugsun það umburðarlyndi sem okkur ætti að vera tamt gagnvart náunganum, ásamt því að taka þroskaða og ábyrga afstöðu gagnvart sjálfum okkur, sköpunarverkinu öllu og Guði.

Heimildaskrá

Útgefin gögn

- Andersen, Margaret L. (2005) *Thinking about women, sociological perspectives on sex and gender*. Boston, USA. Allyn & Bacon.
- Andolsen, Barbara Hilbert. (1994). „Agape in Feminist Ethics.“ *Feminist Theological Ethics*. Ritstj.: Lois K. Daly. Louisville, Kentucky. Westminster John Knox Press. S. 146–159.
- Aristóteles. (1995). *Siðfræði Níkomakkosar*. Reykjavík, Ísland. Hið Íslenska Bókmenntafélag.
- Bexell, Göran og Carl-Henric Grenholm. (1997). *Siðfræði af sjónarhóli guðfræði og heimspeki*. Þýð. Aðalsteinn Davíðsson. Reykjavík. Skálholtsútgáfan. Siðfræðistofnun Háskóla Íslands.
- Biblían. (1981). Reykjavík, Ísland. Hið Íslenska Biblíufélag.
- Cannon, Katie G. (1994). „Can We Be Different But Not Alienated? An Exchange of Letters.” *Feminist Theological Ethics, A Reader*. Louisville, Kentucky. Westminster John Know Press. S. 59-76
- Carr, Ann. (1993). *Blackwell Encyclopaedia of Modern Christian Thought*. Oxford, UK. Blackwell Publishers.
- Clarkson, Shannon J. og Russell, Letty M. (1996). *Dictionary of Feminist Theologies*. Louisville, Kentucky. Westminster John Knox Press.
- Douglas, Kelly Brown. (1996). „Freedom”. *Dictionary of Feminist Theologies*. Ritstj.: Letty M. Russel og Shannon J. Clarkson. Louisville, Kentucky. Westminster John Knox Press.
- Gilson, Anne Bathurst. (1995). *Eros Breaking Free. Interpreting Sexual Theology Ethics*. Cleveland, Ohio. The Pilgrim Press.
- Gudorf, Christine E. (1995). *Body, Sex and Pleasure. Reconstructing Christian Ethics*. Cleveland, Ohio. The Pilgrim Press.
- Hall, Amy Laura. (1996). „Agapē”. *Dictionary of Feminist Theologies*. Ritstj.: Letty M. Russel og Shannon J. Clarkson. Louisville, Kentucky. Westminster John Knox Press.

- Haney, Eleanor Humes. (1994). „What is feminist ethics? a proposal for continuing discussion,” *Feminist Theological Ethics*. Ritstj.: Lois K. Daly. Louisville, Kentucky. Westminster John Knox Press. S. 3-12.
- Heyward, Carter. (1982). *The Redemption of God: A Theology of Mutual Relation*. University Press of America.
- (1989). *Touching Our Strength: The Erotic as Power and the Love of God*. San Francisco, USA. Harper and Row.
- (1994). „Can We Be Different But Not Alienated” *Feminist Theological Ethics*. Ritstj.: Lois K. Daly. Louisville, Kentucky. Westminster John Knox Press. S. 59-76
- Hunt, Mary. (1992). *Fierce Tenderness. A Feminist Theology Of Friendship*. New York. The Crossroad Publishing Company.
- Hunt, Mary. (1996). „Friendship” *Dictionary of Feminist Theologies*. Ritstj.: Letty M. Russel og Shannon J. Clarkson. Louisville, Kentucky. Westminster John Knox Press.
- Isasi-Díaz, Ada María. (1996). „Experiences”. *Dictionary of Feminist Theologies*. Ritstj.: Letty M. Russel og Shannon J. Clarkson. Louisville, Kentucky. Westminster John Knox Press.
- Japinga, Lynn. (1999). *Feminism and Christianity, an Essential Guide*. Nashville, USA. Abingdon Press.
- Johnson, Elizabeth A. (1996). „God ”. *Dictionary of Feminist Theologies*. Ritstj.: Letty M. Russel og Shannon J. Clarkson. Louisville, Kentucky. Westminster John Knox Press.
- Lebacqz, Karen. (1996). „Justice”. *Dictionary of Feminist Theologies*. Ritstj.: Letty M. Russel og Shannon J. Clarkson. Louisville, Kentucky. Westminster John Knox Press.
- Lewis, C.S. (1971). *Four Loves*. New York, USA. Harcourt, Inc.
- McFague, Sallie. (1987). *Models of God: Theology for an Ecological Nuclear Age*. Philadelphia, USA. Fortress Press.
- (1993). *The Body of God, An Ecological Theology*. Minneapolis, USA. Fortress Press.
- (2001) *Life Abundant*. Minneapolis, USA. Augsburg Press.
- McGrath, Alister E. (1998). *Historical Theology*. Oxford, UK. Blackwell Publishing

- . (2001). *The Christian theology reader*. Oxford, UK. Blackwell Publishing.
- Miller, ED.L og Grenz, Stanley J. (1998). *Fortress Introduction To Contemporary Theologies*. Minneapolis, USA. Fortress Press.
- Moltmann-Wendel, Elisabeth. (2001). *Rediscovering Friendship*. Minneapolis. Fortress Press.
- Parsons, Susan Frank. (1996). *Feminism and Christian Ethics*. Cambridge. Cambridge University Press.
- Páll Skúlason. (1990). *Siðfræði*. Reykjavík. Rannsóknarstofnun í siðfræði, Háskólaútgáfan.
- Rachels, James. (1997). *Stefnur og straumar í siðfræði*. Reykjavík, Ísland. Háskólaútgáfan.
- Sakenfeld, Katharine Doob. (1996). „Biblical Studies”. *Dictionary of Feminist Theologies*. Ritstj.: Letty M. Russel og Shannon J. Clarkson. Louisville, Kentucky. Westminster John Knox Press.
- Wadell, Paul J. (1989). *Friendship and the Moral Life*. Notre Dame, Indiana. University of Notre Dame Press.
- Vilhjálmur Árnason. (2003). *Siðfræði lífs og dauða*. Reykjavík. Háskóli Íslands, Siðfræðistofnun og Háskólaútgáfan.